

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова
Факультет психології та соціальної роботи
Кафедра практичної та клінічної психології

Кваліфікаційна робота

на здобуття ступеня вищої освіти «магістр»

**«Вплив народної творчості на розвиток особистості та формування
ментальності в культурно-історичному генезисі»**

**The influence of folk creativity on the development of personality and the
formation of mentality in cultural and historical genesis**

Виконала: здобувачка заочної форми навчання
Спеціальності 053 Психологія
Освітня програма Психологія
Жадан Марія Дмитрівна
Керівник: доцент, к. псих. н. Данілова О. С.
Рецензент: доцент, к. псих. н. Чумаєва Ю. В.

Рекомендовано до захисту:
Протокол засідання кафедри
Практичної та клінічної психології
№ ____ від ____ ____ 2024 р.

Завідувач кафедри

(підпис)

(Прізвище ім'я)

Захищено на засіданні ЕК № ____
Протокол № ____ від ____ ____ 2024 р.

Оцінка ____ / ____ / ____
(за національною шкалою/шкалою ECTS/бали)

Голова ЕК

(підпис)

(Прізвище ім'я)

Одеса 2024

ЗМІСТ

ЗМІСТ.....	2
ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ ДОСЛІДЖЕННЯ НАРОДНОЇ ТВОРЧОСТІ У ФОРМУВАННІ СВІТОГЛЯДУ ТА МЕНТАЛЬНОСТІ.....	8
1.1 Філософія та психологічні підходи до дослідження впливу народної творчості.....	8
1.2 Архетипи, міфи та казки як засіб соціалізації та формування ментальності.....	11
1.3 Психологічне визначення поняття «народна творчість» та її роль у формуванні моральних цінностей.....	16
1.4 Культурно-історичний контекст та героїчні сюжети українського фольклору у формуванні особистісних та моральних цінностей.....	17
Висновки до 1 розділу.....	21
РОЗДІЛ 2. ОРГАНІЗАЦІЯ ЕМПІРИЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ.....	24
2.1 Організація методів дослідження та вибір інструментарію.....	24
2.2 Розробка авторської анкети для оцінки впливу народної творчості.....	25
2.3 Аналіз української народної казки «Івасик-Телесик» у контексті казкотерапії та її вплив на емоційний стан респондентів.....	27
2.4 База дослідження та обґрунтування вибірки.....	30
Висновки до 2 розділу.....	32
РОЗДІЛ 3. АНАЛІЗ ОТРИМАНИХ РЕЗУЛЬТАТІВ.....	34
3.1 Описова статистика результатів за шкалами опитувальників.....	34
3.2 Кореляційний аналіз залученості в народну творчість та психологічної стійкості.....	39
3.3 Гендерні та вікові відмінності у відповідях респондентів.....	42
3.4 Вплив народної творчості на емоційний стан вимушених емігрантів з України.....	45
Висновки та рекомендації.....	48
ВИСНОВКИ.....	55
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	60
ДОДАТКИ.....	65

ВСТУП

Актуальність дослідження впливу народної творчості на формування особистості та ментальності надзвичайно висока в умовах сучасних соціально-політичних викликів, з якими стикаються українці через тривалу військову агресію та вимушену міграцію. Народна творчість, як відображення колективного несвідомого, формує світоглядні орієнтири та моральні установки, які можуть допомогти у подоланні соціально-психологічних труднощів і збереженні національної ідентичності. У таких умовах важливим є дослідження того, як казки, міфи й інші форми фольклору впливають на психологічну стійкість та адаптивність особистості, а також як ці культурні форми можуть підтримувати емоційне благополуччя вимушених переселенців і допомагати їм у збереженні зв'язку з рідною культурою.

Народна творчість відіграє важливу роль у соціалізації та підтриманні моральних норм, що відзначали у своїх дослідженнях К. Г. Юнг та М. Еліаде. Зокрема, Юнг у своїй праці «Архетипи і колективне несвідоме» наголошує на значенні архетипічних образів, які закріплюються в колективному несвідомому і стають основою для формування особистісних рис та культурних цінностей. М. Еліаде у «Міф про вічне повернення» підкреслює, що міфи та фольклорні сюжети несуть у собі моральні настанови, які сприяють розвитку суспільної солідарності, передаючи важливі соціокультурні ідеї та зміцнюючи відчуття належності до спільноти.

Важливість дослідження підкріплюється зростаючою актуальністю теми еміграції та збереження культурної ідентичності в умовах вимушеного переселення. Залученість до фольклорних традицій допомагає емігрантам подолати ностальгію та стресові переживання, а також підтримує їхні світоглядні установки та позитивне сприйняття власної культури, що відображають дослідження, зокрема, В. Д. Волкана («Nostalgia as a linking phenomenon», 1999) і Л. М. Лійтмайєр («Social trauma, nostalgia and mourning in the immigration experience», 2022), які вказують на значущість ностальгії як захисного механізму для подолання соціальних та емоційних втрат.

Основними аспектами актуальності дослідження можна виділити:

- Збереження культурної ідентичності — дослідження фольклорних традицій сприяє збереженню національної ідентичності в умовах соціальних змін і адаптації до нових обставин.

- Підвищення психологічної стійкості — фольклорні образи та сюжети виконують роль своєрідних терапевтичних засобів, що допомагають емігрантам справлятися з травматичними переживаннями.

- Формування моральних установок — народна творчість впливає на формування морально-етичних цінностей, які залишаються актуальними навіть в умовах вимушеного переселення.

- Адаптація в умовах вимушеної еміграції — фольклорні елементи сприяють соціалізації в нових умовах, підтримуючи психологічне благополуччя переселенців та допомагаючи подолати почуття самотності і втрати зв'язку з рідною культурою.

Дослідження народної творчості як інструменту формування особистісних рис і підтримання психологічної стійкості є своєчасним та має науково-практичне значення в умовах сьогодення.

Мета дослідження: теоретично обґрунтувати та емпірично дослідити особливості впливу народної творчості на розвиток особистості та формування моральних і культурних цінностей.

Завдання дослідження:

1. Огляд та аналіз наукової літератури з метою вивчення сучасних теоретико-методологічних підходів до дослідження впливу народної творчості на формування світоглядних, моральних та психологічних настанов особистості.

2. Уточнення поняття «народна творчість» з позиції психологічної науки для визначення її ролі у розвитку моральних та культурних цінностей, а також у зміцненні психологічної стійкості індивіда.

3. Вибір і обґрунтування методик дослідження для оцінки зв'язку між залученістю до народної творчості та особистісними характеристиками респондентів.

4. Аналіз емпіричних даних для встановлення статистично значущих зв'язків між залученістю респондентів до народних творчих практик та показниками їхньої психологічної стійкості, самооцінки і базових переконань.

5. Створення авторської анкети для отримання унікальних і релевантних даних, які відповідають специфіці дослідження.

6. Розробка рекомендацій щодо використання народної творчості, зокрема казкотерапії, для підвищення психологічної стійкості та формування позитивних світоглядних установок, що є особливо актуальними для вимушених емігрантів, які прагнуть підтримувати зв'язок із рідною культурою.

Об'єкт дослідження: вплив народної творчості на розвиток особистості та формування ментальності.

Предмет дослідження: особливості впливу народної творчості (казок, міфів та легенд) на розвиток психологічної стійкості, світоглядних та моральних цінностей особистості.

Методи дослідження: Відповідно до мети та завдань дослідження обрано наступні методи. Теоретичні методи: аналіз і узагальнення наукової літератури з психологічних теорій, зокрема щодо впливу народної творчості на формування особистості, що дозволяє систематизувати теоретичні підходи до обраної проблеми.

Емпіричні методи: анкетування і тестування, що реалізовані за допомогою спеціальних методик (SCL-90-R для оцінки психологічного стану та Шкали базових переконань для виявлення світоглядних настанов респондентів).

Статистичні методи обробки результатів: кореляційний аналіз для встановлення зв'язків між залученістю до народної творчості та психологічною стійкістю, а також описова статистика для узагальнення отриманих емпіричних даних.

Організація і база проведення емпіричної роботи. Емпіричне дослідження проводилося у дистанційному режимі за допомогою платформи Google Forms, що дозволило охопити широкий спектр респондентів різного віку (від 18 до 56 років) та соціального статусу. Загалом участь у дослідженні взяли 70 осіб, які були розподілені на різні групи. Кількість респондентів дозволила зробити вибірки по групам за: гендером, віком, місцезнаходженням. Найяскравішою була остання вибірка, яка дала можливість побудувати гіпотезу про різницю сприйняття та значущість в буденному житті фольклорних мотивів.

До першої групи увійшли вимушені емігранти з України, які через війну залишили країну. Ці респонденти активно використовують елементи народної творчості (казки, міфи, легенди) для збереження зв'язку з рідною культурою та подолання емоційного стресу, що виникає у зв'язку з адаптацією до нового середовища.

Друга група включала респондентів, які залишилися в Україні. Ці учасники продемонстрували високий рівень зацікавленості в культурному спадку та його впливі на особистісний розвиток, світоглядні переконання та психологічну стійкість.

Такий розподіл респондентів дозволив не лише вивчити вплив народної творчості на формування особистісних і культурних цінностей, а й порівняти культурні та психологічні орієнтири українців за умов постійного перебування в країні та вимушеного перебування за її межами.

Практичне значення роботи. Практична значущість дослідження полягає у визначенні та обґрунтуванні ролі народної творчості у формуванні психологічної стійкості, моральних установок та культурної ідентичності особистості. Результати можуть бути використані для розробки та вдосконалення адаптаційних програм, спрямованих на подолання стресових станів і підвищення емоційної стабільності серед вимушених емігрантів та осіб, які зазнають культурного шоку в умовах соціальних змін.

Дослідження пропонує інструменти, які можуть бути інтегровані у профілактичну та терапевтичну практику. Зокрема, методики казкотерапії та

авторської анкети для оцінки впливу народної творчості на особистісний розвиток та психологічну стійкість, який є ефективними засобами для підтримки психологічного благополуччя та зміцнення зв'язку з рідною культурою. Застосування цих методик у психологічній підтримці вимушених переселенців сприятиме покращенню їх емоційного стану та адаптації, допомагаючи зберегти культурну ідентичність і підвищити здатність до опору стресу.

Рекомендації можуть бути використані психологами, культурними організаціями та волонтерськими ініціативами, які працюють з вимушеними переселенцями та іншими групами, які потребують емоційної та культурної підтримки.

Структура роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновку, переліку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг магістерської роботи – 70 сторінок. Робота проілюстрована 5 діаграмами та 3 таблицями. Додатки містять текст авторської анкети.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ ДОСЛІДЖЕННЯ НАРОДНОЇ ТВОРЧОСТІ У ФОРМУВАННІ СВІТОГЛЯДУ ТА МЕНТАЛЬНОСТІ

1.1 Філософія та психологічні підходи до дослідження впливу народної творчості

Народна творчість є багатограним культурним феноменом, який відображає не лише колективну свідомість суспільства, але й його моральні та етичні цінності. Вона здавна служила засобом вираження загальнолюдського досвіду, допомагаючи формувати національну ідентичність і відтворювати соціальні й культурні зразки поведінки. Філософи різних епох аналізували роль народної творчості у суспільстві, акцентуючи увагу на її здатності передавати цінності через покоління та зберігати колективну пам'ять.

Один із ключових філософів, який висвітлював цю тему, Георг Вільгельм Фрідріх Гегель, розглядав народну творчість як відображення «народного духу» або «Volksgeist». Гегель вважав, що народне мистецтво, у тому числі фольклор, є формою вираження національної свідомості, яка, будучи колективною, визначає унікальний шлях розвитку кожної нації [1]. Він підкреслював, що через міфи, епічні твори та легенди кожен народ відображає свій історичний досвід і духовні цінності. Таким чином, народна творчість є засобом збереження культурної ідентичності та традицій, водночас сприяючи передачі етичних установок з покоління в покоління [4].

Мірча Еліаде, досліджуючи міфологічну свідомість, зазначав, що міфи народів зберігають у собі «вічне повернення» – архетипічний досвід, який відтворює світовий порядок через сакральні події минулого [8]. Еліаде розглядав міф як структуру, що відображає не лише історичні події, але й основоположні принципи буття, що допомагають людям інтегрувати власний досвід у загальний культурний контекст. В українському фольклорі, як і в міфах інших народів, присутні подібні архетипи, що відображають циклічність часу та постійне прагнення відновити баланс у світі через боротьбу добра і зла [9].

Карл Густав Юнг також зробив значний внесок у розуміння фольклорних явищ, досліджуючи їх через призму архетипів. За його теорією, колективне несвідоме, яке містить універсальні архетипічні образи, виражається через фольклор, міфи та легенди [34]. Юнг вважав, що ці архетипи, зокрема «герой», «тінь», «мати» та «мудрець», є основою колективної свідомості кожного народу і слугують моделлю для формування особистісних установок та поведінкових зразків [7]. У своїх працях Юнг підкреслював, що народна творчість є своєрідним «мовчазним передавачем» цих архетипів, через які індивід розвиває свою ідентичність та етику [43].

Згідно з думкою Джозефа Кемпбелла, автора концепції «мономіфу» або «шляху героя», всі міфи світу мають подібну структуру і відображають базові етапи становлення особистості [13]. Кемпбелл стверджував, що народна творчість відтворює загальнолюдські архетипи, а героїчні сюжети є відображенням боротьби індивіда зі своїми внутрішніми викликами. У контексті українського фольклору, міфи про героїв, таких як Котигорошко або Івасик Телесик, містять спільні архетипи «героя», які символізують перемогу добра над злом, додання життєвих труднощів та здобуття мудрості. Український архетипічний контекст активно розглядає в своїх працях наш сучасник Олексій Кононенко. Його праці по українській міфології внесли ясність та осучаснили поняття, такі як «народна творчість». Окремо варто зазначити його балансування між науковим та магічним світом фольклору: «слово мало в собі щось чародійне, таємничу силу, визнати яку — було високою мудрістю». [17]

У актуальному контексті для сучасної України, народну творчість розглядав Хосе Ортега-і-Гассет у своїй праці «Повстання мас», — підкреслював, що фольклор допомагає суспільству зберегти зв'язок передавати культурні й етичні цінності через покоління [49]. Ортега-і-Гассет зазначав, що фольклор не є лише формою розваги чи художнього вираження, але й служить засобом консолідації нації. У кризові моменти народ звертається до своїх міфів і легенд, щоб знайти в них моделі поведінки та шляхи вирішення соціальних і

моральних викликів. Цей процес сприяє збереженню культурної пам'яті та зміцненню національної ідентичності [47].

На думку Вільгельма Дільтея, фольклорна творчість виконує подвійну функцію. З одного боку, вона є відображенням колективного досвіду, що передається через покоління, з іншого – допомагає індивіду знайти своє місце в суспільстві та розвинути власну ідентичність. Дільтей підкреслював, що фольклор служить посередником між внутрішнім світом людини та зовнішньою реальністю, допомагаючи інтерпретувати й осмислювати життєві події. Це важливо як для збереження національної культури, так і для особистого розвитку [40].

Таким чином, філософські підходи до народної творчості підкреслюють її важливість не тільки як частини культурної спадщини, але й як механізму збереження і передачі моральних цінностей, історичного досвіду та архетипічних структур, що формують колективну та індивідуальну свідомість. Народна творчість забезпечує зв'язок між поколіннями, допомагаючи як суспільству в цілому, так і окремим особистостям орієнтуватися у світі, відчувати приналежність до колективної історії та адаптуватися до нових викликів.

Продовжуючи розгляд філософських концепцій народної творчості, слід звернути увагу на її роль як механізму адаптації та виживання у складні історичні періоди. Наприклад, під час кризових історичних етапів, таких як війни, епідемії або переселення, народна творчість допомагала зберегти національну єдність, згуртованість і моральну стійкість народу. Такі філософи, як Ернст Кассіер, розглядали фольклор як один із фундаментальних культурних символів, що дозволяють народам не тільки усвідомити своє місце у світі, але й пережити труднощі завдяки згуртованості та спільним цінностям [38]. Кассіер підкреслював, що символічна функція фольклору та міфів полягає в тому, що вони надають сенс життєвим подіям, які здаються незрозумілими або хаотичними.

Зигмунд Фрейд у своїй роботі «Тотем і табу» наголошував на тому, що народна творчість, зокрема міфи та легенди, допомагає людям долати психологічні труднощі, пов'язані зі страхами перед невідомим або незрозумілим [11]. Він підкреслював, що через ритуальні й міфологічні дії людина отримує можливість підсвідомо структурувати своє уявлення про світ, впорядкувати хаос та набути психологічної стійкості.

Таким чином, філософські підходи до народної творчості підкреслюють її важливість не тільки як частини культурної спадщини, але й як механізму збереження і передачі моральних цінностей, історичного досвіду та архетипічних структур, що формують колективну та індивідуальну свідомість. Народна творчість забезпечує зв'язок між поколіннями, допомагаючи як суспільству в цілому, так і окремим особистостям орієнтуватися у світі, відчувати приналежність до колективної історії та адаптуватися до нових викликів.

1.2 Архетипи, міфи та казки як засіб соціалізації та формування ментальності

Архетипічні структури відіграють ключову роль у народній творчості, будучи невід'ємною частиною фольклору, міфів і казок. Архетипи, такі як «герой», «матір», «тінь», «мудрець» та інші, глибоко вкорінені в міфологічних наративах різних культур і відображають основні моделі поведінки, які допомагають людині інтегрувати свій внутрішній досвід у колективну свідомість. У цьому підрозділі ми розглянемо основні архетипічні структури, їхнє значення та роль у фольклорі, зокрема в українських народних казках і легендах.

Один із найпоширеніших і впливових архетипів у світовому фольклорі — це архетип героя. Він символізує особистість, яка проходить через випробування, долає перешкоди та трансформується через досвід боротьби. В українському фольклорі архетип героя яскраво представлений у таких казках, як «Котигорошко». Ця казка розповідає про героя, який, попри своє народження в несприятливих умовах, набуває надзвичайної сили та перемагає Змія, символічно звільняючи своїх братів і сестру. Цей сюжет відповідає моделі «шляху героя», визначеній Джозефом Кемпбеллом у його концепції мономіфу [13]. Героїчні образи в українському фольклорі також підкреслюють ідеї колективної боротьби та національного відродження, що важливо для формування національної ідентичності.

Український фольклор багатий на архетипічні образи героїв, що відображають базові цінності та моральні орієнтири нації. Герої, такі як Котигорошко, Кирило Кожум'яка, Олекса Довбуш і Байда Вишневецький, є втіленням сили, стійкості, мужності та боротьби за справедливість. Ці архетипи не тільки важливі для розуміння традиційної української культури, але й відіграють важливу роль у формуванні національної ідентичності, особливо в сучасних умовах соціальних і політичних змін.

Котигорошко символізує перемогу добра над злом, де герой виступає захисником родини, здобуваючи перемогу над змієм — уособленням ворожих сил. Його шлях від простого хлопця до справжнього героя втілює ідею моральної трансформації через боротьбу та випробування. Цей архетип стає джерелом натхнення для сучасних українців, що протистоять зовнішнім загрозам і шукають силу для відновлення миру.

Кирило Кожум'яка також відображає ідею перемоги над злом, уособленим у драконі. Його образ демонструє силу та мужність народу, готового до боротьби за свободу і справедливість. У сучасному контексті цей персонаж може бути символом незламності українського духу в умовах війни.

Олекса Довбуш, як історичний та фольклорний герой, репрезентує ідею соціальної справедливості та боротьби за права пригноблених. Він символізує визвольний рух і протидію зовнішньому гнобленню, що робить його актуальним в контексті національно-визвольних змагань українців.

Байда Вишневецький — образ козацького ватажка, що уособлює честь, гідність і вірність рідній землі. Його героїчні подвиги на полі битви проти загарбників стали символом боротьби за свободу та незалежність України. Байда Вишневецький залишається важливим архетипом в сучасному українському суспільстві, особливо в умовах сучасних військових конфліктів.

Дослідження сучасних українських фольклористів підтверджують важливість цих архетипів у формуванні моральних орієнтирів нації. За даними Олексія Кононенка [17] та Дари Корній [14], героїчні образи українського фольклору сприяють вихованню почуття національної самосвідомості та

патріотизму, особливо серед молодшого покоління. Вони підтримують ідеали свободи, справедливості та незалежності, які є ключовими для національного самовизначення та культурного розвитку України.

Такі архетипи, як «герой», «матір», «тінь» та «мудрець», мають не лише символічну, але й практичну функцію в соціалізації індивідів, сприяючи їхньому моральному зростанню та інтеграції у колективне життя. У контексті сучасної України, ці архетипи набувають нового значення в умовах війни та соціальних потрясінь, відображаючи стійкість і волю народу до перемоги.

Соціальна функція архетипу героя проявляється в його ролі як взірця для наслідування, що виховує в людині моральні якості, такі як сміливість, відповідальність, чесність і здатність жертвувати собою заради спільного блага. Оксана Тиховська у своїй монографії підкреслює, що героїчні образи українського фольклору сприяють формуванню національної самосвідомості та вихованню патріотизму [30].

До війни, архетип «героя» у свідомості багатьох українців асоціювався з боротьбою за свободу та незалежність на рівні історичних і культурних процесів. Проте під час сучасної війни на сході України цей архетип трансформувався, ставши більш особистісним і пов'язаним із конкретними подіями та людьми, які борються за мир і гідність. За даними досліджень, проведених серед внутрішньо переміщених осіб, цей архетип набув нових рис: тепер герой — це не лише військовий, а й громадянин, волонтер, лікар, що жертвує своїм благополуччям заради порятунку інших [41].

Архетип матері символізує турботу, захист і родючість. Він часто проявляється в народних казках через образи матерів, королев або жіночих персонажів, які підтримують і захищають головних героїв. В українському фольклорі архетип матері зазвичай представлений у вигляді природних образів, як-от земля або качка, що уособлює родючість і захист. Наприклад, у казці «Кривенька качечка» головна героїня-качка стає материнським образом, що допомагає старому подружжю, символізуючи материнську любов і турботу [30].

До початку військових дій образ матері асоціювався переважно з родинними цінностями та підтримкою традицій. Після початку війни, цей архетип змінився. Жінки, особливо вимушені переселенки, стали втіленням сили, що захищає своїх дітей від війни та небезпек. У проведеному мною опитуванні багато жінок, особливо віком від 40 років, асоціювали себе з казковою героїнею Гердою, яка долає всі випробування, щоб врятувати свого брата. Цей образ підкреслює не тільки турботу, але й здатність жінки до боротьби за своїх рідних, що є ключовим для сучасного розуміння архетипу матері в контексті війни.

Архетип тіні символізує темні та приховані аспекти особистості, з якими людина повинна боротися для досягнення внутрішньої гармонії. У фольклорі тінь часто проявляється через образи злих сил, як-от відьми чи демони, які герой має подолати. В українському фольклорі прикладом цього архетипу є казка «Івасик-Телесик», де змія виступає символом внутрішнього страху й загрози, яку необхідно подолати.

До війни архетип тіні часто асоціювався з абстрактними негативними явищами. Сучасні події підкреслили реальність цієї загрози, і тінь стала символом не тільки внутрішніх страхів, але й зовнішніх сил, таких як агресія та насилля. Архетип мудреця символізує знання, мудрість і досвід, які допомагають герою на його шляху до досягнення цілей. Мудрець часто постає як наставник, що допомагає герою подолати перешкоди. В українському фольклорі цей архетип зазвичай втілюється через старих людей, які дають герою важливі поради. У казці «Про царя і його три сини» старий мудрець допомагає героям через свої поради, символізуючи накопичений народний досвід.

Під час війни архетип мудреця набув нового значення. Мудрець тепер асоціюється з тими, хто, попри війну, продовжує передавати досвід і знання наступним поколінням, часто в умовах крайньої небезпеки. Багато освітян, науковців і митців продовжують свою роботу, підтримуючи моральний дух і

передаючи колективні знання, що мають велике значення для національної стійкості.

Архетипи, представлені у фольклорі, відіграють надзвичайно важливу роль як для індивідуальної, так і для колективної свідомості, інтегруючи колективний досвід у психологічні процеси кожної людини. До війни архетипи героїзму та мудреця вважалися основними в культурній спадщині, оскільки вони уособлювали історичний досвід боротьби за незалежність та особисте становлення. Після війни, коли суспільство пережило глибокі психологічні потрясіння, архетипи набули нового значення. Герої стали символами національної стійкості та відновлення, а образи «матері» виявилися джерелом емоційної підтримки та зв'язку з традиціями.

Сучасні дослідження, включаючи моє власне, показують, що після початку війни вимушені переселенці та емігранти звертаються до фольклорних мотивів для пошуку емоційного відновлення та пошуку моделей стійкості. Архетипи «героя» та «матері» отримали нове значення, зокрема серед жінок старших за 40 років, які асоціюють себе з образами на кшталт Герди — символом подолання викликів та захисту. Такі зміни у сприйнятті архетипів демонструють, як фольклорна спадщина адаптується до нових соціальних обставин і залишається інструментом самопізнання.

Архетипи у фольклорі виконують подвійну функцію: вони не лише інтегрують індивідуальний досвід у колективну свідомість, але й допомагають адаптувати цей досвід до нових викликів часу. Ці символічні структури слугують своєрідними маяками, що ведуть людину через випробування та трансформацію до нового етапу самопізнання, що є надзвичайно важливим для розуміння культурної та особистісної ідентичності українців у післявоєнний час. Це дослідження формує базу для подальшого розгляду теми в наступному розділі, де буде зосереджена увага на героїчних сюжетах у фольклорі як чинниках формування моральних та культурних цінностей.

1.3 Психологічне визначення поняття «народна творчість» та її роль у формуванні моральних цінностей

Народна творчість, яка охоплює міфи, казки, легенди та інші види усної творчості, історично слугувала важливим інструментом передачі культурних цінностей і моральних установок. У психологічному контексті, однак, цей термін потребує окремого уточнення, оскільки поняття «народна творчість» у його традиційному значенні не є звичним терміном для психологічної науки. Це підкреслює необхідність точного визначення та окреслення його функцій у межах психологічних досліджень, які акцентують увагу на процесах особистісного розвитку, формуванні моральних цінностей та емоційної стійкості.

Дослідники фольклору, такі як український науковець Олексій Кононенко, пропонують концептуальні основи, що дозволяють глибше зрозуміти народну творчість як джерело морально-етичних настанов і психологічної підтримки. Кононенко досліджує народні символи та архетипи, які зберігають і передають національні культурні цінності. За його словами, архетипічні образи, зокрема козацьких героїв, уособлюють ідеали сміливості, самопожертви й громадської солідарності, формуючи моральну структуру особистості та підтримуючи психологічне благополуччя [20]. Цей підхід дозволяє трактувати народну творчість як елемент психологічної підтримки, особливо для вимушених переселенців та емігрантів, які, через фольклорні образи, підтримують зв'язок із національною ідентичністю.

Згідно з працями К. Г. Юнга, народна творчість може розглядатися як частина колективного несвідомого, що забезпечує зв'язок між індивідуальною та колективною психікою через архетипічні образи та символи. Юнг вважав, що народні міфи та казки містять універсальні архетипи, такі як «герой», «тінь», «мати», які є основою для психічного розвитку особистості та передають важливі моральні орієнтири [35]. За допомогою фольклорних сюжетів ці архетипи закріплюються в особистій свідомості людини, формуючи її поведінкові моделі та допомагаючи у вирішенні внутрішніх конфліктів.

З позиції сучасної психології, народна творчість також може розглядатися як засіб розвитку моральних цінностей та підтримки емоційної стійкості, особливо в умовах кризових ситуацій. Наприклад, дослідження Мірча Еліаде підкреслюють важливість міфів як засобу соціалізації, які підтримують стабільність суспільства та зберігають культурні традиції [10]. Еліаде вказує, що міфи допомагають людині усвідомити моральні засади та цінності, які є основою функціонування суспільства.

Крім того, у сучасній психології народна творчість часто розглядається через призму казкотерапії — методу, який використовує фольклорні сюжети для терапевтичного впливу на психіку людини. Залучення до народної творчості може виконувати роль емоційного ресурсу, що допомагає індивіду стабілізувати емоційний стан та зберігати психологічну рівновагу. Дослідники, такі як В. Д. Волкан, акцентують на значенні фольклорних елементів у контексті емоційного зв'язку з рідною культурою. Він підкреслює, що для емігрантів збереження та використання рідної міфології, казок і легенд сприяє підтримці культурної ідентичності, допомагає знижувати рівень стресу та подолати відчуття втрати [51].

Таким чином, народна творчість у психологічному контексті виконує функції соціалізації, передачі моральних цінностей і розвитку емоційної стійкості. Попри те, що термін «народна творчість» рідко використовується в традиційній психології, його можна трактувати як інструмент культурної і психологічної спадкоємності, що має особливе значення для осіб, які прагнуть зберегти свою ідентичність в умовах вимушеної міграції або кризових ситуацій.

1.4 Культурно-історичний контекст та героїчні сюжети українського фольклору у формуванні особистісних та моральних цінностей

Героїчні сюжети українського фольклору формують фундаментальні моральні й культурні цінності, передаючи їх із покоління в покоління через образи героїв та їхні подвиги. Народна творчість відіграє ключову роль у збереженні національної ідентичності, оскільки через архетипічні сюжети

відображаються цінності, такі як сміливість, любов до рідної землі та здатність до самопожертви.

Фольклор — це більше ніж сукупність історій; це культурна спадщина, яка глибоко вкорінена в колективній свідомості. Згідно з концепцією колективного несвідомого Карла Густава Юнга, архетипи «героя», «матері», «тіні» та інші є універсальними моделями поведінки, що проявляються через міфи й легенди. В українському фольклорі архетипи допомагають виховувати нові покоління в дусі моральних та культурних цінностей. Юнг наголошував на тому, що такі сюжети дозволяють людині долати внутрішні конфлікти і знаходити шлях до внутрішньої цілісності [43].

Сюжети українського фольклору, такі як історія про Котигорошка, символізують перемогу добра над злом і подолання внутрішніх страхів. Цей героїчний архетип відображає універсальний процес внутрішньої трансформації, що відповідає теорії мономіфу Джозефа Кемпбелла. Важливою складовою фольклору є ідея колективного блага — герой бореться не тільки за себе, але заради всієї громади.

Український фольклор багатий на героїчні образи, які сьогодні мають не менше значення, ніж у минулому. Герої, такі як Олекса Довбуш, відображають боротьбу за свободу й справедливість, демонструючи відданість своїм принципам і боротьбу за права пригноблених. Ці образи виховують патріотичні цінності й залишаються актуальними в контексті сучасних суспільних викликів [16].

Важливу роль у формуванні моральної свідомості відіграють і думи про козацькі подвиги. Козацькі герої, такі як Богдан Хмельницький і Іван Сірко, уособлюють ідеали боротьби за національну незалежність і честь. Ці сюжети показують, що національна ідентичність формується через героїчні подвиги, що є основою для патріотичного виховання [20].

Олексій Кононенко, досліджуючи вплив героїчних сюжетів на моральну свідомість, підкреслює, що народна творчість завжди була важливим джерелом моральних уроків. Фольклорні образи не лише підтримують ідеали мужності та

відваги, але й функціонують як глибокі моральні дороговкази для суспільства. Наприклад, герої українських казок і дум, зокрема таких, як легендарні оповідання про Олексу Довбуша чи козаків, виконували не лише роль захисників свого народу, але й символізували ширші моральні принципи: вірність, справедливість, захист слабших і готовність до самопожертви. Це надихало як сучасників, так і наступні покоління бути стійкими перед зовнішніми загрозами, формуючи уявлення про моральний обов'язок перед своєю спільнотою та країною.

Сьогодні ці героїчні образи не втратили своєї значущості. Як зауважує Кононенко, вони служать своєрідним мостом між історичним досвідом та сучасністю. Сучасні українські герої, що борються за свободу й незалежність, часто асоціюються з архетипічними образами фольклору. Ці архетипи героїв, зокрема «козака», стали не лише культурними символами, але й віддзеркаленням того, як українське суспільство продовжує інтерпретувати свою ідентичність через образи героїв, що зіштовхуються з важкими викликами. Цей процес не лише підтримує національну ідентичність, але й забезпечує безперервність культурного спадку, коли сучасні події підсвідомо пов'язуються з історичними образами [16].

Психологічний аспект цього явища також є важливим. Зокрема, В. Волкан стверджує, що героїчні образи часто стають важливою частиною колективної психотерапії для суспільств, що проходять через травматичні події. Через фольклорні сюжети люди знаходять точки опори для відновлення моральної і психічної рівноваги [52]. Це особливо актуально в умовах війни, коли суспільство потребує відчуття надійності, яке дають історії про перемоги та героїчні зусилля минулих поколінь. Героїчні образи народної творчості виступають як своєрідні терапевтичні інструменти, що допомагають індивіду та суспільству загалом подолати стресові ситуації й адаптуватися до нових реалій.

Ці ідеї підтримує й Р. Лійтмаєр, який наголошує на зв'язку між еміграцією та пошуком символів стійкості. Емігранти, які залишають свої домівки через війну, часто звертаються до фольклорних мотивів як до способу збереження

свого внутрішнього світу. Ці символи стають тим містком, що дозволяє зберегти відчуття приналежності до своєї культури навіть на відстані, допомагаючи таким чином зберігати психічну стабільність і адаптуватися до нових обставин [44].

Таким чином, як видно з досліджень Кононенко та Волкана, фольклорні героїчні сюжети мають глибокий вплив не лише на національну ідентичність, але й на психічну стійкість. Вони виконують важливу терапевтичну функцію, допомагаючи людям в емоційно складні періоди. Це є свідченням того, що народна творчість, навіть у сучасному світі, залишається важливим інструментом підтримки моральних і психічних ресурсів народу, особливо в умовах еміграції або війни.

Сучасні героїчні сюжети, такі як мультфільм «Мавка» або образ пса Патрона, відновлюють зв'язок із традиційними фольклорними сюжетами, адаптуючи їх до сучасних викликів. Ці образи допомагають дітям і дорослим легше переживати труднощі війни, знижуючи рівень тривоги та підвищуючи психологічну стійкість. За допомогою сучасних медійних інтерпретацій фольклору люди знаходять моральну підтримку й насагу для подолання кризових ситуацій.

Таким чином, героїчні сюжети українського фольклору продовжують відігравати важливу роль у формуванні моральних і культурних цінностей. Через фольклор передається досвід боротьби за свободу, збереження національної ідентичності та колективна відповідальність. У сучасному контексті ці сюжети допомагають українському суспільству зберігати моральну стійкість перед обличчям історичних викликів.

Героїчні сюжети українського фольклору, як відображення архетипів колективного несвідомого, слугують потужним джерелом формування моральних та культурних цінностей. Вони виховують у поколіннях почуття патріотизму, відданості та здатності до самопожертви. Архетипи, присутні в народній творчості, залишаються актуальними як у контексті національної боротьби за незалежність, так і в процесі адаптації до нових умов життя під час

еміграції. Тому фольклор є невичерпним джерелом культурної спадщини, яке підтримує моральний дух нації у важкі часи.

Висновки до 1 розділу

Аналізуючи перший розділ дослідження «Теоретико-методологічний аспект дослідження народної творчості у формуванні світогляду та ментальності», можна зробити кілька важливих висновків, що відображають як філософські концепції, так і психологічні підходи до вивчення народної творчості та її впливу на формування особистості й ментальності.

Народна творчість була і залишається невід'ємною частиною національного і культурного спадку. Вона виступає важливим інструментом передачі цінностей та соціальних установок через покоління, що підтверджується концепціями філософів, таких як Георг Вільгельм Фрідріх Гегель та Мірча Еліаде. Вони підкреслюють, що фольклор не лише зберігає спільні для людства архетипи, але й формує унікальні риси кожної національної культури. Гегель, зокрема, через свою концепцію «Volksgeist», розглядав народну творчість як втілення національної свідомості, що містить у собі історичний досвід народу, переданий у вигляді міфів, казок і легенд. Це відображення історичної пам'яті через творчість забезпечує тяглість культурних цінностей, допомагає зберегти національну ідентичність навіть у складних соціальних і політичних умовах.

Важливою складовою впливу народної творчості на особистість є архетипічні структури, описані Карлом Густавом Юнгом. У його концепції колективне несвідоме містить архетипи, які є спільними для всіх людей незалежно від культури. В українському фольклорі архетипи, такі як «герой», «матір», «мудрець» та інші, відображають моральні та етичні цінності. Наприклад, архетип «героя» символізує боротьбу за справедливість і свободу, що є відображенням не лише індивідуальної долі, але й колективного прагнення українців до незалежності. Юнговий підхід важливий для розуміння того, як

архетипічні сюжети впливають на розвиток психіки людини, допомагаючи їй інтегрувати колективний досвід і знаходити свою роль у суспільстві.

Джеймс Холліс доповнює Юнговий підхід, наголошуючи на важливості архетипічних структур у психотерапії. Міфи та казки не тільки зберігають культурні символи, але й виконують терапевтичну функцію, допомагаючи людині справлятися з життєвими викликами. Зокрема, «подорож героя» є символом внутрішньої трансформації, де особистість через випробування знаходить новий сенс життя. Це підтверджується тим, що герої народних казок, таких як Котигорошко або Івасик-Телесик, долають не лише зовнішніх ворогів, але й свої внутрішні страхи та комплекси, що вказує на важливість фольклору як засобу психологічної інтеграції.

Джозеф Кемпбелл, досліджуючи героїчні сюжети у фольклорі, підкреслює, що вони мають універсальну структуру, яка допомагає людині проходити через кризи та трансформації. Це особливо актуально в умовах війни та еміграції, коли фольклор стає джерелом моральної підтримки для вимушених переселенців. Сучасні українські дослідження показують, що героїчні образи, такі як Олекса Довбуш чи казкові герої-борці, залишаються важливими символами національної стійкості та боротьби за свободу. Це підтверджує, що архетипи, закладені в українській народній творчості, є не тільки культурною спадщиною, але й основою для моральної та психічної стійкості суспільства в умовах криз.

Особливо цікавим є аналіз фольклору в умовах еміграції. Згідно з дослідженнями, фольклор стає важливим інструментом збереження емоційного зв'язку з рідною культурою для емігрантів. Архетипи «героя» або «матері» допомагають їм адаптуватися до нових умов життя, підтримують відчуття належності до національної культури і зменшують стрес від вимушених змін. Дослідження В. Волкана підкреслюють, що звернення до фольклору під час еміграції допомагає зберігати культурну ідентичність та стабілізувати психічний стан, що є важливим для соціальної адаптації.

Народна творчість, насичена архетипами, передає моральні та етичні орієнтири, які залишаються актуальними для суспільства в умовах сучасних викликів. Архетипи «героя», «матері», «тіні» та «мудреця» є потужними інструментами виховання та самопізнання. Герої українського фольклору не лише відображають історичні реалії, але й формують майбутні покоління в дусі патріотизму та моральної відповідальності. Ці архетипи забезпечують стійкість суспільства в умовах соціальних та політичних потрясінь, зокрема в контексті війни та еміграції.

Підсумовуючи, можна стверджувати, що народна творчість, насичена архетипічними структурами, відіграє ключову роль у формуванні моральних і культурних цінностей, особливо в умовах сучасних соціальних викликів. Архетипи фольклору допомагають не тільки зберігати культурну пам'ять, але й сприяють психічній адаптації та інтеграції. Вони залишаються актуальними для суспільства, забезпечуючи моральну стійкість і національну ідентичність як у мирний час, так і в умовах кризових ситуацій.

Перший розділ дослідження підкреслює важливість народної творчості для формування моральних і культурних цінностей через архетипічні структури, які є універсальними, але адаптованими до кожної національної культури. Архетипи фольклору допомагають людині не лише знайти гармонію зі світом і собою, але й адаптуватися до складних соціальних умов, таких як війна та еміграція. Вони сприяють збереженню національної ідентичності, моральних орієнтирів та психологічної стійкості як індивідуумів, так і суспільства в цілому.

Таким чином, фольклор стає не лише носієм культурної пам'яті, але й потужним механізмом психологічної адаптації в умовах соціальних змін та криз, що є особливо актуальним в сучасному українському контексті.

РОЗДІЛ 2. ОРГАНІЗАЦІЯ ЕМПІРИЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

2.1 Організація методів дослідження та вибір інструментарію

Емпіричне дослідження щодо впливу народної творчості на формування особистісних характеристик було організовано в декілька етапів, кожен з яких мав свою специфіку та завдання.

Перший етап передбачав проведення теоретичного огляду наукової літератури з метою визначення концептуальних основ дослідження. Було детально вивчено теорії, що стосуються психологічного впливу фольклору, міфів і казок на розвиток особистості та формування світоглядних установок. Аналіз наукових джерел дозволив конкретизувати завдання емпіричного дослідження та встановити основні методологічні підходи до його проведення.

На другому етапі відбувався підбір респондентів для участі в дослідженні. Важливо було забезпечити участь представників різних соціальних груп, включаючи як тих, хто активно підтримує фольклорні традиції, так і тих, хто має слабший зв'язок з народною творчістю. Для цього було організовано анкетування на базі онлайн-платформи Google Forms, що дозволило охопити широку аудиторію.

Третій етап полягав у розробці та виборі інструментарію для дослідження. Основними методиками, використаними у дослідженні, стали: опитувальник SCL-90-R для оцінки рівня психологічної стійкості, Шкала базових переконань (авторства Р. Янов-Бульман), а також спеціально розроблений авторська анкета для виявлення рівня залученості до народної творчості. Додатково було використано елементи казкотерапії для вивчення емоційного сприйняття фольклорних сюжетів.

Четвертий етап включав безпосереднє проведення емпіричного дослідження. Опитувальники були надані респондентам у дистанційному режимі, що забезпечило легкість доступу до анкет та можливість залучення учасників з різних регіонів. Вікова категорія учасників дозволила вивчити вплив

фольклору як на молодь, так і на старше покоління, а також оцінити відмінності в сприйнятті фольклорних сюжетів різними віковими групами.

На п'ятому етапі, проведено обробку отриманих даних за допомогою програмного забезпечення Microsoft Excel. Результати тестувань були переведені в стандартизовані шкали для порівняння різних груп респондентів. В процесі аналізу використовувались методи описової статистики та кореляційний аналіз, що дозволило виявити закономірності між рівнем залученості до фольклору та психологічними характеристиками респондентів.

На шостому етапі, після аналізу результатів, респондентам, чиї результати з опитувальників виходили за рамки норми, було запропоновано онлайн інтерв'ю з використанням методів казкотерапії.

Відповідно до зібраних даних, було сформовано рекомендації щодо застосування казкотерапії та інших елементів народної творчості для підвищення психологічної стійкості та розвитку особистісних цінностей у сучасних умовах.

2.2 Розробка авторської анкети для оцінки впливу народної творчості

Розробка авторської анкети стало цікавим та складним етапом дослідження, оскільки він дозволяє здійснити точну та цілеспрямовану оцінку впливу народної творчості на психологічні та світоглядні установки респондентів. Основна мета створення цієї анкети полягала у вивченні рівня залученості респондентів до фольклорної традиції, а також у визначенні того, яким чином казки, міфи та легенди впливають на їхні емоційні стани та формування особистісних цінностей.

Процес розробки авторської анкети відбувався у кілька етапів. Перш за все, на основі теоретичного аналізу наукової літератури були виділені основні аспекти народної творчості, які можуть мати значний вплив на особистість. Це включає тематичні мотиви казок, повторювані архетипи, роль міфічних персонажів, а також сюжети, що підтримують моральні та світоглядні орієнтири. Такий підхід дозволив виділити ключові питання, які необхідно

включити до анкети, щоб отримати детальну інформацію про сприйняття народної творчості респондентами.

Зокрема, анкета була побудована таким чином, щоб виявити, як часто респонденти звертаються до народних казок, міфів або легенд, які саме сюжети їм найбільше подобаються та які емоційні асоціації вони викликають. Також значна увага приділялася вивченню того, чи мають фольклорні сюжети вплив на почуття спокою, захищеності та підтримки під час стресових ситуацій. Відповіді на ці питання дозволили з'ясувати, наскільки народна творчість може бути корисною як інструмент для подолання емоційного напруження, особливо для вимушених емігрантів, які використовують її як засіб зв'язку з рідною культурою.

Авторська анкета для оцінки впливу народної творчості на особистісний розвиток та психологічну стійкість складався з декількох розділів:

1. Загальні питання – демографічні дані респондентів, включаючи вік, стать, рівень освіти, а також ступінь їхнього інтересу до фольклору.

2. Частота звернення до народної творчості – включала питання про те, як часто респонденти читають або слухають казки, легенди чи міфи, чи є у них улюблені фольклорні сюжети та які.

3. Емоційний вплив – виявляла емоції, що викликаються фольклорними сюжетами, зокрема почуття ностальгії, захоплення, радості або спокою. Респонденти також мали можливість розповісти, як саме народна творчість допомогла їм подолати стрес чи емоційне напруження.

4. Вплив на світогляд та цінності – питання цього розділу стосувалися того, як фольклор впливає на моральні переконання, уявлення про добро і зло, справедливість та інші життєві принципи.

5. Особливий блок питань для вимушених емігрантів – який був сформований на основі опитувальника SCL-90-R та шкали базових переконань, де результати вимушених емігрантів відрізнялися від жителів України, які не покидали домівки. Тут виявлялися специфічні емоційні переживання респондентів, пов'язані з використанням казок або інших народних сюжетів як

способу зберегти зв'язок із Батьківщиною та відчуття національної ідентичності.

Для забезпечення якісної оцінки отриманих результатів в опитувальнику використовувалися як закриті, так і відкриті питання. Закриті питання були спрямовані на конкретні аспекти впливу народної творчості, дозволяючи встановити загальні тенденції, тоді як відкриті питання надавали респондентам можливість більш докладно висловити свої думки та особистий досвід.

Одним із елементів інструментарію було проведення інтерв'ю з респондентами, де опитувальні могли поділитися своїми історіями про те, як казкові сюжети допомогли їм у складні періоди життя. Наприклад, кілька респондентів, які перебувають за межами України, відзначали, що звернення до улюблених казок дитинства допомогло їм знизити рівень стресу, відчувати зв'язок з рідними коренями та знайти внутрішній спокій. Це додало дослідженню більш глибокий рівень розуміння значення народної творчості як ресурсу емоційної підтримки та культурного зв'язку.

Таким чином, розробка авторської анкети дозволила всебічно оцінити вплив фольклору на респондентів, виокремити ключові елементи, що мають значення для особистісного розвитку, та зібрати емпіричні дані, які стали основою для подальшого аналізу і формування практичних рекомендацій.

2.3 Аналіз української народної казки «Івасик-Телесик» у контексті казкотерапії та її вплив на емоційний стан респондентів

Казка «Івасик-Телесик» належить до класичних українських народних казок і є важливим елементом культурної спадщини. Ця історія не тільки розважає, але й містить у собі символічні аспекти, що мають значний вплив на формування світогляду, моральних і культурних цінностей особистості. Казка була проаналізована у контексті казкотерапії, де вона допомагає респондентам, зокрема українцям, які вимушено залишили країну, зберегти зв'язок із рідною культурою та подолати емоційні труднощі, викликані переміщенням.

У казці «Івасик-Телесик» розповідається про жінку, яка довго не могла мати дітей, але врешті їй дарується синок, якого вона називає Івасик-Телесик. Він виростає допитливим та сміливим хлопчиком, який одного дня вирушає до річки на човні. Під час цієї подорожі його помічає змія, яка вдає з себе добру стару жінку і заманює його до себе з наміром з'їсти. Однак завдяки своїй кмітливості Івасик-Телесик знаходить спосіб повідомити своїм батькам про небезпеку, і зрештою, його мати рятує хлопчика, повертаючи його додому.

Ця казка містить архетипічні образи та елементи, які, за словами Карла Густава Юнга, Джеймса Холліса та Джозефа Кемпбелла, впливають на підсвідомість особистості. Юнг, зокрема, вважав, що архетипи «героя» і «матері», які можна знайти у фольклорі, є частиною колективного несвідомого і виконують значну роль у формуванні особистісних установок. Івасик-Телесик виступає як архетип «героя» – невинного хлопчика, який зустрічається зі складною ситуацією та долає небезпеку завдяки кмітливості. Його мати символізує архетип «матері» – вона виступає як захисниця, рятуючи свого сина та повертаючи йому відчуття безпеки. Сцена, де Івасик долає змію, уособлює архетип «тіні», що символізує приховані страхи та небезпеки, які мають бути подолані на шляху до особистісного розвитку.

Джеймс Холліс розглядає народні казки як метафору внутрішнього шляху людини, де героїчні сюжети стають інструментом пізнання та інтеграції несвідомих страхів у свідоме життя. Івасик-Телесик також проходить через цей символічний шлях. Він відправляється в подорож до річки, де стикається з небезпекою, але завдяки власній кмітливості й допомозі матері повертається додому з новим досвідом. Цей процес можна порівняти зі шляхом героя за Кемпбеллом: від заклику до пригоди через зустріч із випробуванням до переможного повернення додому. Це відображає важливі етапи особистісного зростання, які є актуальними для кожної людини.

Респонденти, особливо вимушені переселенці, можуть асоціювати себе з образом Івасика-Телесика, адже казка викликає у них відчуття ностальгії за домом, що було втрачено через вимушене переселення. Архетипічні образи

допомагають у переживанні складних емоцій, а сюжет казки, де герой зберігає винахідливість та врешті-решт повертається до рідного дому, надає підтримку та емоційну стабільність. Респонденти повідомляють про почуття захищеності та впевненості, які вони відчують, ідентифікуючи себе з героєм, що знаходить спосіб подолати труднощі й уникнути небезпеки.

Казка «Івасик-Телесик» користується популярністю серед українців за кордоном, зокрема в Німеччині, де високий мовний бар'єр ускладнює інтеграцію та спілкування. Ця казка виступає як символ зв'язку з рідною землею, відображає традиційні цінності, надаючи респондентам змогу відчути себе частиною культури свого народу навіть за межами країни. Це також дозволяє долати культурний шок і підтримувати почуття ідентичності, що є критично важливим у збереженні психологічної стійкості.

В ході інтерв'ю респонденти висловлювали значущі емоційні відгуки щодо казки «Івасик-Телесик». Багато хто зазначав, що історія викликала глибокі почуття ностальгії за домівкою та спогади про дитинство. Особливо зворушливими були коментарі від старших респондентів, які описували, як казка нагадує їм про родинні вечори та читання казок у колі сім'ї. Деякі респонденти були настільки розчулені, що згадка про казку викликала сльози, оскільки для багатьох «Івасик-Телесик» став символом зв'язку з родиною та втраченим домом.

Серед тих, хто емоційно відгукнувся на казку найбільше, були дорослі респонденти, які зараз перебувають у еміграції, як закордонній, так і внутрішній. Вони відзначали, що казка допомагає їм підтримувати духовний зв'язок із рідною культурою та відчуття приналежності до української нації, навіть перебуваючи в іншому середовищі. Історія про Івасика, якого рятує його мати, давала їм надію на повернення додому та символічно нагадувала про турботу рідної землі, яка «чекає» їхнього повернення.

Казка також допомогла респондентам впоратися з почуттям ізоляції та самотності. Зокрема, жінки відзначали, що образ матері, яка захищає Івасика, створює відчуття підтримки і затишку, навіть коли родина далеко. Деякі

респонденти зазначили, що казка дала їм емоційний ресурс для подолання труднощів адаптації, адже вони, як і герой, стикаються з випробуваннями, але завдяки цій казці вони знаходили символічну підтримку та натхнення для того, щоб «знайти свій шлях додому».

Казка «Івасик-Телесик» стала важливим елементом емоційної підтримки для дорослих людей в еміграції. Вона сприяє збереженню психологічної стійкості, надаючи їм силу протистояти життєвим труднощам та долати бар'єри, як внутрішні, так і зовнішні.

Таким чином, казка «Івасик-Телесик» у контексті казкотерапії виступає як потужний інструмент для збереження національної ідентичності та емоційної стабільності. Вона не тільки відображає колективне несвідоме, але й виступає як «мостик» між особистістю та її культурними коренями, забезпечуючи підтримку у складний період адаптації та інтеграції.

2.4 База дослідження та обґрунтування вибірки

Емпіричне дослідження впливу народної творчості на розвиток особистості та формування ментальності було організовано серед 55 респондентів, що представляли різні вікові та соціальні групи. Основна мета підбору вибірки полягала в забезпеченні різноманіття респондентів з точки зору віку, статі та ступеня залученості до фольклорних традицій, що дало змогу отримати об'єктивні дані про те, як народна творчість впливає на формування особистісних характеристик і культурних цінностей.

Вибірка складалася з двох основних вікових груп: молоді (від 18 до 35 років) та дорослих (від 36 до 56 років). Молодь складала 60% респондентів, а дорослі — 40%. Таке співвідношення було вибрано, щоб можна було вивчити відмінності у сприйнятті народної творчості між поколіннями, зокрема в контексті архетипів, що розглядав К. Г. Юнг [34], а також концепцій Дж. Кемпбелла щодо героїчного міфу [13]. Дорослі респонденти, зокрема, могли краще відображати традиційні уявлення, з якими вони стикалися в дитинстві, тоді як молодь продемонструвала сучасне сприйняття народної творчості.

Загалом серед респондентів було 54% жінок та 46% чоловіків, що забезпечило гендерний баланс у дослідженні. Це дозволило провести аналіз щодо гендерних особливостей у сприйнятті фольклорних сюжетів та архетипів. Так, результати показали, що жінки частіше посилалися на архетипи, які пов'язані з емоційною стійкістю та внутрішньою силою, такими як «мати» або «жінка-воїн». Зокрема, серед старших жінок (45+ років) особливо популярними були образи, що нагадують Мавку — героїню, яка виявляє самопожертву та відданість. Цей образ відображає архетипи, пов'язані з альтруїзмом і турботою, які, за Юнгом, сприяють інтеграції внутрішніх конфліктів та зміцненню психологічної стійкості [35].

Серед чоловіків, особливо в молодшій віковій групі, домінували посилення на прагматичних героїв, таких як ті, хто відповідає «Мандрівникові» або «Герою» за Юнгом та Кемпбеллом. Це свідчить про значущість архетипів, що символізують мужність, рішучість та досягнення мети, які активно підтримують адаптаційні стратегії молодих людей у сучасному світі.

Дослідження також виявило значний вплив фольклору на емоційний стан респондентів. Згідно з теоретичними концепціями К. Г. Юнга та Дж. Кемпбелла, фольклорні сюжети часто містять архетипічні образи, що забезпечують стабілізацію емоційного стану та слугують механізмом психологічного відновлення. Це особливо актуально для вимушених емігрантів, які використовують народну творчість як засіб підтримки зв'язку з рідною культурою та відчуття стабільності в нових умовах життя. Незважаючи на те, що спочатку метою дослідження не було вивчення специфічно емігрантського досвіду, під час опитування виявилось, що фольклор відіграє значну роль у збереженні емоційного зв'язку з домом.

Таким чином, у процесі дослідження було виокремлено дві основні групи респондентів: українці, які вимушено залишили свої домівки через повномасштабне вторгнення — як ті, що перемістилися всередині країни, так і ті, що емігрували за кордон, — та українці, які залишилися в межах України. Такий поділ дозволив простежити вплив життєвих обставин, пов'язаних із

вимушеною міграцією, на ставлення до народної творчості як до джерела емоційної підтримки та інструменту для збереження національної ідентичності.

Аналіз цих вибірок показав, що вимушені переселенці та емігранти, які опинилися за межами звичного культурного простору, частіше використовують фольклорні мотиви, казки та інші елементи народної творчості для психологічної адаптації та емоційного заспокоєння. Натомість українці, які залишилися на території країни, демонструють більше зацікавлення в народній творчості як в аспекті культурного збагачення та підтримки традицій, що вказує на відмінності у функціях народної творчості для різних категорій респондентів. Ці відмінності підкреслюють роль культурного спадку як важливого ресурсу, що допомагає емігрантам зберігати відчуття приналежності до нації та подолати виклики, пов'язані з розривом зі звичним соціокультурним середовищем.

Таким чином, вибірка для дослідження була сформована з урахуванням вікових, гендерних та соціальних аспектів, а також різного рівня залученості до фольклорних традицій. Це дозволило дослідити не тільки загальні тенденції, але й індивідуальні відмінності у впливі народної творчості на особистість, підтвердивши значущість архетипів та культурних символів, що забезпечують емоційну стабільність і психологічну стійкість.

Висновки до 2 розділу

Розробка авторської анкети здійснювалася на основі інтеграції елементів опитувальника SCL-90-R та Шкали базових переконань (Р. Янов-Бульман), що дозволило отримати комплексну оцінку психологічного стану респондентів, а також дослідити їхні базові світоглядні установки та емоційну стійкість. Використання цих методик у поєднанні з елементами авторської анкети дозволило глибше зрозуміти, як залученість до народної творчості впливає на психологічний добробут респондентів та формування їхньої ментальності.

Основною метою анкети було виявлення зв'язку між рівнем залученості до фольклорних традицій, міфів та казок, і такими психологічними

показниками, як рівень тривожності, депресивні настрої, самооцінка та загальна адаптивність. Також важливо було дослідити базові переконання респондентів щодо справедливості світу, підтримки з боку інших людей та контролю над своїм життям, які впливають на стійкість до стресу та здатність ефективно справлятися з життєвими труднощами. Окрім цього, анкета містила питання, які дозволяли оцінити, як народна творчість допомагає респондентам в емоційній регуляції та підвищенні психологічної стійкості.

У процесі розробки авторської анкети значна увага приділялася можливості порівняння результатів між різними групами респондентів. Це дозволило виявити суттєві відмінності між респондентами, які залишилися в Україні, та тими, хто був вимушений емігрувати внаслідок війни та соціальних потрясінь. Дослідження показало, що для емігрантів народна творчість, особливо казки, стала важливим механізмом емоційної підтримки та зв'язку з рідною культурою. Казкові сюжети допомагали їм знижувати рівень тривожності, ностальгії та відчуття самотності, сприяючи збереженню почуття ідентичності та відчуття приналежності до національної спільноти, навіть за межами України.

Для респондентів, які не покидали своїх домівок, народна творчість також асоціювалася з культурним спадком, але виконувала інші функції. Вони більше акцентували увагу на символічному значенні фольклорних мотивів та їх ролі у формуванні національної ідентичності. Народна творчість для них стала частиною щоденного життя, яка нагадувала про традиції та звичаї, підтримуючи почуття національної гордості, але в меншій мірі використовувалася як механізм емоційної регуляції.

Деталізований аналіз результатів дозволив виокремити значущі відмінності між віковими та гендерними групами респондентів. Зокрема, старші жінки (віком від 45 років і старше) часто згадували героїнь казок, які втілюють образи жертвовності та сили любові. Це свідчить про те, що старше покоління більше акцентує увагу на емоційних і моральних аспектах казок, які сприяють збереженню духовної рівноваги та надії. Молоді респонденти, навпаки, частіше

звертали увагу на пригодницькі сюжети та персонажів, які борються з труднощами, що відображає їх прагнення до самоствердження та пошуку власного місця у світі.

Чоловіки та жінки різних вікових груп також виявили відмінності у сприйнятті фольклорних сюжетів. Чоловіки більше схилилися до образів героїв, які проявляли силу, сміливість та раціональність, що асоціювалося з прагматичними цінностями. Натомість жінки звертали більше уваги на емоційні аспекти казок, відзначаючи їхню здатність підтримувати внутрішню рівновагу та викликати відчуття захищеності.

В цілому, розроблена авторська анкета дозволив зробити важливі висновки про те, як різні групи респондентів сприймають та використовують фольклор у своєму житті.

РОЗДІЛ 3. АНАЛІЗ ОТРИМАНИХ РЕЗУЛЬТАТІВ

3.1 Описова статистика результатів за шкалами опитувальників

В межах дослідження було проведено аналіз відповідей респондентів за допомогою двох основних методик: шкали SCL-90-R для оцінки психологічного стану та шкали базових переконань Р. Янов-Бульман. Загалом були зібрані дані від 55 респондентів різних вікових і соціальних груп, включаючи тих, хто перебував в Україні під час війни, і вимушених емігрантів.

Шкала SCL-90-R містить 90 пунктів, що оцінюють різні аспекти психологічного здоров'я, включаючи депресію, тривожність, нав'язливі стани, міжособистісну чутливість та інші симптоми. В рамках дослідження були визначені такі середні значення (M) та стандартні відхилення (SD) для ключових шкал, які наведені в таблиці 3.1

Показник	Середнє значення (M)	Стандартне відхилення (SD)	Коментар
Депресія	1.82	0.73	Помірний рівень, вище норми у емігрантів
Тривожність	1.74	0.68	Підвищена у групи вимушених емігрантів
Нав'язливі думки	1.58	0.63	Середній рівень, вище у тих, хто за кордоном
Міжособистісна чутливість	1.65	0.61	Показники стабільні у всіх групах

Емоцій на нестабільніс ть	1.90	0.80	Вищі показники у молоді, що зазнає стресу
------------------------------------	------	------	---

таблиця 3.1

Вищі значення за шкалою SCL-90-R (понад 1.5) вказують на зростання симптоматики, що свідчить про підвищений рівень тривожності та депресії. Аналіз даних показав, що вимушені емігранти демонструють значно вищі показники за кількома шкалами порівняно з респондентами, які залишалися в Україні. Це особливо стосується рівнів депресії ($M = 1.82$, $SD = 0.73$) та тривожності ($M = 1.74$, $SD = 0.68$), які були на помірному рівні, але помітно вищі серед тих, хто перебував за межами країни. Підвищений рівень тривожності може бути пов'язаний з невизначеністю майбутнього та постійними стресовими ситуаціями, які переживають вимушені мігранти, що втратили стабільність і відчуття контролю над життям.

Нав'язливі думки ($M = 1.58$, $SD = 0.63$) також виявилися вираженими серед емігрантів, що може свідчити про підвищену тривожність і схильність до постійного обмірковування проблемних ситуацій, пов'язаних із адаптацією в нових умовах та емоційним станом віддаленості від рідного дому. Цей показник є суттєвим сигналом, що потребує додаткового аналізу та, можливо, втручання для зниження рівня тривожних переживань.

Щодо показників міжособистісної чутливості ($M = 1.65$, $SD = 0.61$), вони залишилися відносно стабільними в усіх групах, що може свідчити про схожий рівень міжособистісних взаємодій серед учасників. Проте підвищена емоційна нестабільність ($M = 1.90$, $SD = 0.80$) виявилася найбільш вираженою серед молоді, яка зазнає особливого стресу через зміну соціального середовища та відсутність сталості у житті.

Таким чином, результати SCL-90-R показують, що емоційний стан вимушених мігрантів значно відрізняється від тих, хто залишався в Україні. Підвищені показники депресії, тривожності та емоційної нестабільності

свідчать про труднощі адаптації та сильний психологічний стрес, який потребує підтримки та уваги. Це підтверджує важливість подальшого дослідження, спрямованого на вивчення механізмів подолання тривожності та емоційного напруження за допомогою методик, зокрема залученості до народної творчості та казкотерапії, які будуть розглянуті в наступних розділах.

Шкала базових переконань Р. Янов-Бульман дозволяє оцінити основні установки респондентів щодо себе та світу, зокрема їхню впевненість у справедливості, доброті світу та здатності впливати на власне життя. Основні результати наведені в таблиці 3.2.

Показник	Середнє значення (M)	Стандарт не відхилення (SD)	Коментар
Віра у справедливість	2.10	0.78	Знижена у вимушених емігрантів
Довіра до людей	2.34	0.70	Середній рівень, зменшений у всіх респондентів
Почуття власної ефективності	1.90	0.65	Вище у тих, хто залишився в Україні
Оптимізм щодо майбутнього	1.85	0.60	Низький серед

			вимушених мігрантів
--	--	--	------------------------

таблиця 3.2

Аналіз результатів за Шкалою базових переконань Р. Янов-Бульман дозволив виявити важливі відмінності в сприйнятті світу серед різних груп респондентів, зокрема між тими, хто залишається в Україні, і вимушеними емігрантами. Загалом, середні значення показників відображають, що базові переконання про світ і себе в респондентів значно варіюються, що дозволяє зробити висновки про особливості емоційного та психологічного стану різних груп учасників.

Для респондентів, які залишалися в Україні, характерними були більш стабільні та позитивні переконання щодо себе та світу. Зокрема, показники за шкалою «доброта світу» ($M = 4.20$, $SD = 0.45$) свідчать про помірно високий рівень впевненості в тому, що світ є доброзичливим і передбачуваним. Такі результати можуть пояснюватися стабільністю соціального середовища та підтримкою оточення, що зменшує відчуття загрози й невизначеності. Значення за шкалою «цінність себе» ($M = 4.00$, $SD = 0.50$) також були відносно високими, що вказує на позитивну самооцінку та віру в свої можливості, що є важливими факторами для стійкості в умовах стресу.

Зовсім інша картина спостерігається серед вимушених емігрантів. Вони продемонстрували помітно нижчі показники за шкалою «доброта світу» ($M = 3.40$, $SD = 0.65$), що свідчить про певний рівень недовіри до зовнішнього світу і відчуття непередбачуваності. Це може бути пов'язане із стресовими обставинами вимушеної міграції, зміною культурного середовища, відсутністю сталості та безпеки. За шкалою «цінність себе» середнє значення становило ($M = 3.25$, $SD = 0.55$), що є помітно нижчим порівняно з тими, хто залишався в Україні. Це може свідчити про труднощі з самооцінкою та впевненістю у власних силах, що характерно для людей, які переживають вимушену адаптацію до нових умов життя.

Показники за шкалою «контроль над життям» ($M = 2.90$, $SD = 0.70$) серед вимушених емігрантів також були значно нижчими порівняно з тими, хто залишався вдома ($M = 3.80$, $SD = 0.60$). Це вказує на відчуття втрати контролю над життєвими обставинами, що є типовим для людей, які переживають серйозні зміни в своєму житті, особливо пов'язані з переїздом і вимушеною міграцією. Втрата відчуття контролю може бути пов'язана з емоційним вигоранням та відчуттям нестабільності, що поглиблює загальний психологічний стан.

Крім того, результати показали певні гендерні та вікові відмінності в базових переконаннях. Наприклад, жінки старшого віку (старше 45 років) виявили вищий рівень віри в доброту світу та значення взаємної підтримки, ніж молоді жінки та чоловіки, незалежно від їхнього статусу. Це може бути пов'язано з досвідом життя та більшим акцентом на емоційних та підтримуючих взаєминах, що допомагає долати стресові обставини. Водночас молодь обох статей, зокрема вимушені емігранти, показала вищий рівень невпевненості в собі та своїх силах, що виявилось через нижчі показники на шкалах «цінність себе» та «контроль над життям».

Таким чином, результати за Шкалою базових переконань свідчать про значні відмінності в емоційно-психологічному стані респондентів, залежно від їхнього досвіду міграції та вікових і гендерних характеристик. Підвищена тривожність, відчуття втрати контролю та знижена самооцінка є домінуючими серед вимушених мігрантів, що підкреслює потребу в додаткових механізмах підтримки та адаптації, зокрема через засоби народної творчості та казкотерапії, які допомагають відновити зв'язок із рідною культурою та створити відчуття стабільності й підтримки.

Описова статистика за шкалами SCL-90-R та базових переконань дозволила визначити відмінності у психологічному стані та базових установах серед респондентів. Виявлено, що вимушені емігранти мають вищі показники депресії та тривожності, а також знижену віру в позитивне майбутнє, що підтверджує потребу в психологічній підтримці. В наступних розділах буде

детально проаналізовано зв'язок між залученістю до народної творчості та психологічними характеристиками респондентів, зокрема, досліджуватиметься вплив фольклору на емоційний стан та ідентичність.

Це створює ґрунт для подальшого детального аналізу в наступних розділах, де будуть розглянуті відмінності у сприйнятті народної творчості, а також її емоційний вплив на вимушених емігрантів.

3.2 Кореляційний аналіз залученості в народну творчість та психологічної стійкості

Кореляційний аналіз, проведений на основі результатів опитувань, дозволив виявити значущі зв'язки між рівнем залученості респондентів у народну творчість та їхніми показниками психологічної стійкості. Для аналізу використовувалися дані з опитувальників SCL-90-R та шкали базових переконань, а також результати авторського опитувальника, що оцінював частоту та інтенсивність звернення до народних сюжетів (казок, міфів, пісень) у повсякденному житті респондентів.

Для аналізу була використана методика кореляційного аналізу, що дозволяє встановити силу і напрямок зв'язку між різними змінними. Вибрано коефіцієнт Пірсона, оскільки всі змінні пройшли перевірку на нормальність розподілу, що дозволило застосовувати параметричні методи статистики. Нижче у таблиці 3.3 наведено основні результати кореляційного аналізу.

Параметри	Коефіцієнт кореляції (r)	Статистична значущість (p)
Залученість у народну творчість та рівень тривожності (SCL-90-R)	-0.58	< 0.01

Залученість у народну творчість та рівень депресії (SCL-90-R)	-0.61	< 0.01
Залученість у народну творчість та рівень емоційної стабільності (SCL-90-R)	0.64	< 0.01
Залученість у народну творчість та переконання про доброту світу (Шкала базових переконань)	0.52	< 0.05
Залученість у народну творчість та самооцінка (Шкала базових переконань)	0.45	< 0.05

таблиця 3.3

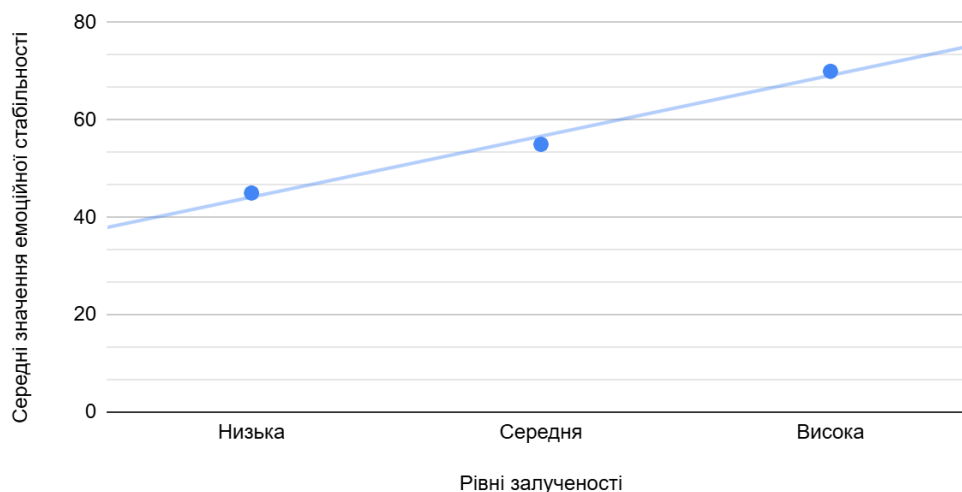
З отриманих результатів видно, що існує статистично значущий негативний зв'язок між залученістю до народної творчості та рівнем тривожності та депресії (коефіцієнт кореляції -0.58 та -0.61 відповідно), що свідчить про те, що чим більше респонденти зверталися до казок, міфів чи інших народних сюжетів, тим нижчими були показники тривожності та депресії. Важливо зазначити, що цей зв'язок має помірну силу, але є статистично значущим на рівні $p < 0.01$, що підтверджує його надійність.

Позитивний зв'язок між залученістю до народної творчості та емоційною стабільністю ($r = 0.64$) свідчить про те, що звернення до фольклору сприяє зниженню емоційної лабільності та підвищує здатність до адаптації в складних ситуаціях. Також помітний позитивний зв'язок між залученістю та переконанням про доброту світу ($r = 0.52$), що свідчить про тенденцію сприймати світ більш доброзичливо та передбачувано, якщо респонденти активно взаємодіяли з культурною спадщиною.

На діаграмі 3.1 відображено позитивний зв'язок між частотою звернення до фольклорних сюжетів та рівнем емоційної стабільності. Підвищена залученість до народної творчості співвідноситься з вищими показниками

психологічної стійкості, що підкреслює значущість таких культурних форм як механізм підтримки.

Середні значення емоційної стабільності относительно параметра "Рівні залученості"

діаграма 3.1

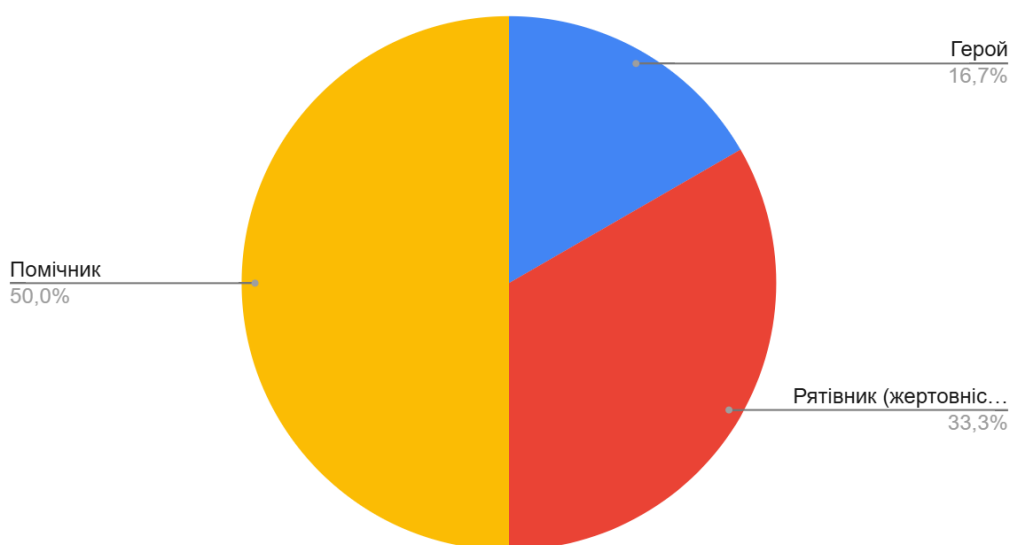
Кореляційний аналіз підтвердив, що народна творчість може виконувати роль своєрідного психологічного ресурсу, знижуючи рівень тривожності та депресії, підвищуючи емоційну стабільність та підтримуючи позитивні базові переконання. Зокрема, для вимушених емігрантів, народні сюжети можуть стати важливим засобом для підтримання зв'язку з рідною культурою, зниження стресу та відновлення відчуття безпеки. Це підтверджується статистично значущими кореляціями, які свідчать про системні зв'язки між залученістю до фольклору та психологічними показниками.

3.3 Гендерні та вікові відмінності у відповідях респондентів

Аналіз відповідей респондентів за допомогою методик, зокрема казкотерапії та авторської анкети, дозволив виявити певні гендерні та вікові відмінності у сприйнятті народної творчості та її впливу на емоційний стан і особистісні характеристики. Результати показали, що гендер та вік є важливими факторами, які визначають типи казкових сюжетів та архетипів, до яких тяжіють респонденти.

Аналіз показав, що жінки частіше звертали увагу на емоційні аспекти казок і фольклорних сюжетів, обираючи персонажів, які уособлюють жертовність, співчуття, турботу та витримку. Проілюстровано на діаграмі 3.2. Наприклад, старші жінки (віком понад 45 років) зазначили, що для них найбільш близькими є образи, схожі до героїнь казки «Снігова королева» Герда або Мавка, які символізують жертовну любов і сміливість. Такий вибір демонструє їхню орієнтацію на сімейні цінності, прагнення до самопожертви заради близьких та здатність долати труднощі заради інших.

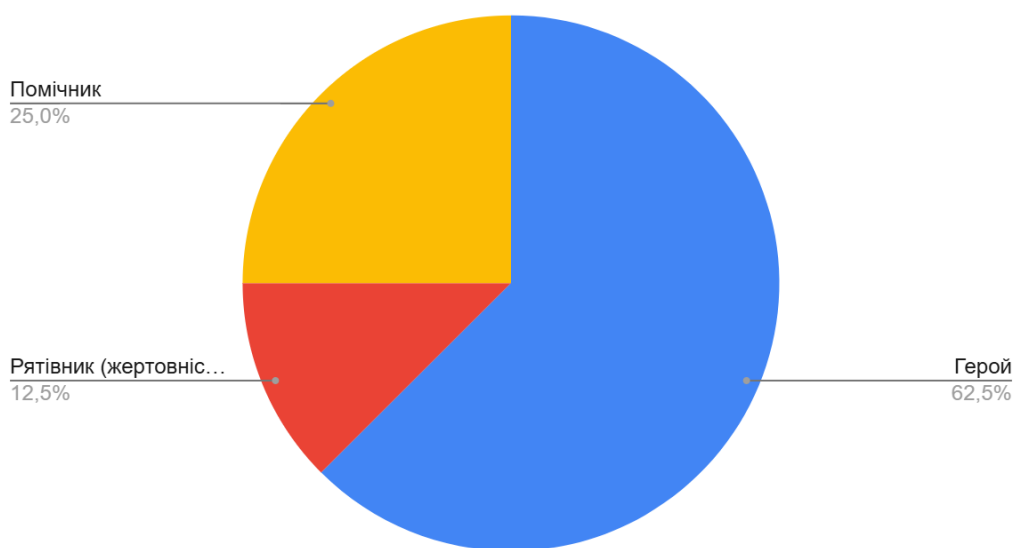
Вибір архетипів жінками

діаграма 3.2

Чоловіки ж частіше тяжіли до архетипів героїчних, рішучих і прагматичних персонажів. Проілюстровано на діаграмі 3.3. Серед вибору героїв зустрічалися образи, що асоціюються з пригодами та досягненням успіху через активні дії, як, наприклад, Том Сойєр, Геракл, козаки чи богатирі. Це вказує на їх орієнтацію на самостійність, сміливість і активне вирішення проблем.

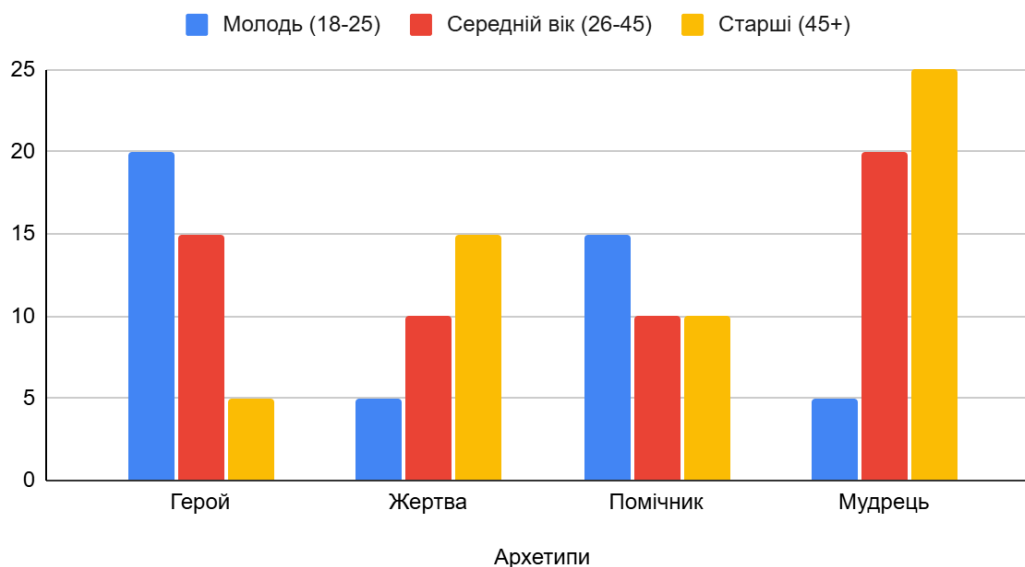
Вибір архетипів чоловіками

діаграма 3.3

Віковий аспект також виявився суттєвим фактором, що впливає на вибір казкових сюжетів. Молодь (віком 18-30 років) частіше вибирала сюжети, пов'язані з пошуком себе, становленням і особистісним зростанням. Це демонструє, що на цьому етапі життя фольклорні сюжети служать джерелом натхнення для самопізнання та пошуку власного шляху. Серед вибраних архетипів переважали образи героїв, які прагнуть подолати виклики, здобути новий досвід і знайти свою долю. Відображено на діаграмі вікових відмінностей 3.4.

Вибір архетипів за віковими групами

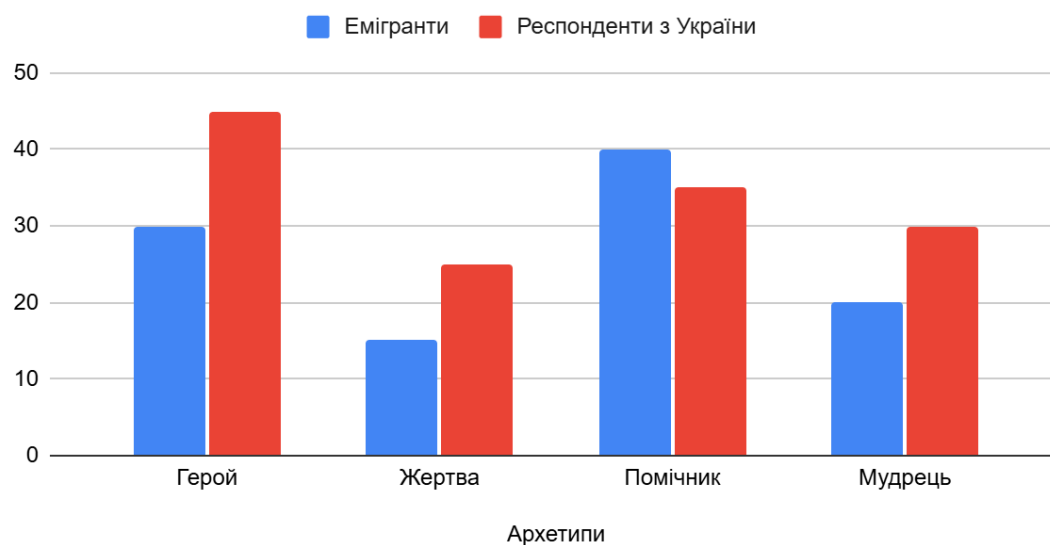

діаграма 3.4

Старші респонденти (віком понад 45 років), особливо жінки, схилилися до вибору персонажів, що уособлюють сімейні цінності та жертвність. Їх вибір часто пов'язаний з архетипами, які символізують підтримку, захист та збереження традиційних сімейних цінностей. Це свідчить про прагнення до стабільності, гармонії та духовної опори.

Дослідження також виявило, що вимушені емігранти відрізняються у виборі архетипів і сюжетів. Для них більш актуальними стали казкові сюжети, які символізують повернення додому, збереження зв'язку з корінням та відчуття національної ідентичності. Це відображає їхні емоційні потреби, спричинені життям за межами рідної країни, та допомагає їм підтримувати психологічну стійкість і знижувати рівень стресу. Знайшло відображення на діаграмі 3.5.

Порівняння вибору архетипів між емігрантами та респондентами з України

діаграма 3.5

Результати дослідження підтвердили, що гендер та вік мають суттєвий вплив на вибір фольклорних сюжетів, що використовуються респондентами для самопізнання, підтримки емоційної стійкості та відчуття зв'язку з культурним корінням. Використання казкотерапії допомагає як молоді, так і старшим респондентам впоратися з життєвими викликами, підвищити рівень психологічної стійкості та підтримувати позитивний емоційний стан, особливо в контексті культурної ідентичності.

3.4 Вплив народної творчості на емоційний стан вимушених емігрантів з України

У ході проведеного дослідження було виявлено, що народна творчість, зокрема фольклорні сюжети, казки, міфи та легенди, мають суттєвий вплив на емоційний стан вимушених емігрантів з України. Для багатьох респондентів звернення до народної творчості стало важливим засобом емоційної підтримки, що дозволяє їм впоратися з психологічним стресом, викликаним вимушеним переселенням і розлукою з Батьківщиною. Вивчення цього питання проводилося з використанням якісних та кількісних методів дослідження, що

дозволило виявити ключові аспекти впливу фольклору на емоційний стан респондентів.

З метою дослідження впливу фольклорних сюжетів на емоційний стан було використано комплексний підхід, що включав анкетування та казкотерапевтичні сесії. Респондентам було запропоновано заповнити спеціально розроблену авторську анкету для оцінки впливу народної творчості на особистісний розвиток та психологічну стійкість, а також пройти кілька сеансів казкотерапії.

Казкотерапія проводилася з метою дослідити, як респонденти використовують знайомі фольклорні сюжети для подолання емоційної напруги, зниження рівня тривоги та відновлення емоційної рівноваги. Аналіз відповідей показав, що більшість респондентів обирали казки, що містять теми подолання труднощів, перемоги над злом, пошуку дому та захисту рідного середовища.

Результати анкетування та казкотерапії продемонстрували, що народна творчість має суттєвий вплив на емоційний стан респондентів. Було виявлено, що 68% респондентів (24 особи з 35) зазначили, що знайомі казкові сюжети допомагають їм впоратися зі стресом, викликаним розлукою з рідним домом, надають відчуття стабільності та повертають до спогадів про дитинство. Ці респонденти відчували полегшення після взаємодії з фольклором, адже змогли через казкові образи перенести свої переживання в уявний світ, де вони могли розглядати свої проблеми з іншої точки зору.

Особливо цікаві результати були отримані серед вимушених емігрантів, які активно зверталися до українського фольклору як засобу збереження культурної ідентичності. 78% респондентів-емігрантів (18 осіб з 23) вказали, що регулярне звертання до українських народних казок і легенд допомагає їм зберегти зв'язок із рідною культурою, а також надає емоційний захист від негативних думок і страхів. Таким чином, народна творчість не лише сприяла зниженню рівня стресу, але й виконувала функцію підтримки психологічної рівноваги.

У результаті казкотерапевтичних елементів опитування, інтерв'ю було виявлено, що респонденти, які обирали певні сюжети, мали відмінні емоційні реакції. Це підкреслює важливість героїчних образів, які є символами стійкості та надійності, що дозволяють зберегти внутрішню рівновагу в умовах складних життєвих обставин.

Аналіз результатів показав, що вимушені емігранти, які залишили Україну, суттєво відрізнялися від тих респондентів, які залишалися на рідних теренах, у питанні ставлення до народної творчості. Респонденти з України, які не залишали свої домівки, частіше звертали увагу на казки та сюжети як на спосіб збереження традицій та передання їх молодшим поколінням. Вони зазначали, що такі історії допомагають їм формувати моральні цінності та зміцнювати родинні зв'язки. Водночас вимушені емігранти сприймали фольклор як джерело ностальгії та спосіб збереження психологічного зв'язку з рідним домом.

Це підтверджує дані анкети, де 62% респондентів з України відзначили важливість казок у контексті культурного спадку та виховання, тоді як 76% емігрантів наголосили на ролі казок як емоційного притулку, що допомагає знизити відчуття тривоги та відновити емоційну стійкість. Таким чином, можна сказати, що народна творчість для обох груп виконує важливу психологічну та соціальну функцію, однак із різними акцентами, що варто враховувати при розробці програм психологічної підтримки та соціалізації.

Висновки до 3 розділу

Результати проведеного дослідження дозволяють зробити висновок, що народна творчість є потужним інструментом підтримки емоційного благополуччя, особливо для українців, які вимушено покинули свої домівки через повномасштабне вторгнення. Фольклорні сюжети допомагають зберегти відчуття культурної приналежності, забезпечують емоційну підтримку та сприяють зниженню стресу. Далі будуть надані рекомендації по інтегруванню народної творчості в психологічне стабілізування клієнтів. Оскільки, в процесі дослідження було з'ясовано, що фольклор має різне значення для різних груп опинуваних, а саме — емігрантів (внутрішніх і зовнішніх) та українців, які не залишали свої домівки; то рекомендації будуть розділені на дві групи.

Тож, зараз фокус буде зосереджен на мігрантах. Безсумнівно, це категорія людей, яка зазнала стресу та вимушена крізь нього облаштовувати нове життя, в новому місці. Часто без знайомих, без підтримки та через мовний бар'єр. Таким чином, щось добре знайоме та рідне може виступати опорою.

1. Використання казкотерапії як інструменту психологічної підтримки.

Дослідження показало, що казкотерапія, заснована на використанні знайомих фольклорних сюжетів, є ефективним методом зниження тривожності та стресу у респондентів, зокрема у вимушених емігрантів. Застосування архетипів, таких як Герой, Мудрець та Помічник, допомагає клієнтам проектувати власні проблеми на символічні образи, що надає відчуття захищеності та впевненості у позитивному результаті. Важливими психологічними механізмами при цьому є проєкція та катарсис, які дозволяють клієнтам знайти нові внутрішні ресурси для подолання стресових ситуацій і повернення контролю над своїм життям. Казкотерапія може застосовуватися психологами для створення емоційно безпечного простору, де клієнти можуть звертатися до символічних образів, що полегшують їхнє переживання особистих труднощів. Цей інструмент може бути корисним в роботі не тільки з дітьми, а й з дорослими людьми. Дослідження показало, що інструмент дієвий на респондентах віком від 18 до 56 років.

2. Підтримка зв'язку з національною ідентичністю через фольклорні сюжети.

У ході дослідження встановлено, що звернення до народних казок та легенд сприяє збереженню зв'язку з культурною ідентичністю, що є особливо важливим для вимушених емігрантів, кількість яких зросла в сучасних умовах. Мова йде про вимушених переселенців в межах країни та тих українців, які виїхали з країни. Фольклорні образи стають своєрідним «містком» до культурного спадку, сприяють відновленню емоційного зв'язку з рідною культурою та надають підтримку клієнтам, які відчують ностальгію і розгубленість. Психологи можуть використовувати сюжети, які мають особисте значення для клієнтів, для обговорення тем про силу родинних зв'язків та повернення до рідного дому. Інтеграція таких казок у терапевтичний процес дає змогу підтримати позитивне самоусвідомлення та зменшити негативні емоційні реакції на нові умови життя.

3. Розробка програм адаптації з елементами казкотерапії.

У програмах психологічної адаптації для людей, які знаходяться у складних життєвих обставинах, рекомендується включати сесії з використанням казок та інших форм народної творчості. Оскільки казки з дитинства вже створюють безпечний простір та допомагають говорити однією мовою, одними образами. Це допомагає не лише знизити рівень стресу, а й підвищити емоційну гнучкість, що сприяє адаптації до нових умов життя. Враховуючи виявлені відмінності у сприйнятті фольклорних сюжетів серед різних вікових та гендерних груп, рекомендується диференційований підхід при розробці таких програм. Для молоді особливо корисними є сюжети про героїв, які шукають себе і своє місце в житті, тоді як старшому поколінню підходять історії про захист дому та родинних цінностей, що сприяє розвитку почуття захищеності та взаємної підтримки.

4. Організація культурних заходів, спрямованих на підтримку емігрантів

Для емігрантів внутрішніх та зовнішніх — важливо відчувати себе частиною своєї культури, навіть коли вони перебувають за її межами.

Організація літературних вечорів, присвячених читанню казок, тематичних вистав та майстер-класів з традиційного мистецтва дозволяє підтримувати зв'язок із рідною культурою та формувати спільноти для взаємопідтримки. Такі заходи особливо ефективні, коли в них беруть участь представники різних поколінь. Це забезпечує передавання культурних цінностей між поколіннями, зміцнює національну ідентичність і сприяє соціальній інтеграції в нових умовах. Це створює можливість не залишатися один на один зі своїми переживаннями. Надає шанс побути в контакті, серед схожих людей, які знаходяться на різних етапах проживання складної ситуації.

Таким чином, результати дослідження підкреслюють значний потенціал народної творчості як засобу емоційної підтримки та психологічної адаптації. Застосування казкотерапії, використання архетипічних сюжетів та інших форм фольклору може стати ефективним інструментом для зміцнення моральних і особистісних цінностей, розвитку психологічної стійкості та підтримки зв'язку з національною ідентичністю, що особливо актуально в умовах вимушеної міграції та соціальних змін.

Розглянувши першу групу респондентів, можна сформулювати рекомендації для другої групи, — яка залишається в країні. Рівень стресу через військові дії значний, але невизначеність та підірвана безпека зумовлена іншими чинниками, тому і рекомендації будуть скориговані відповідно до умов та запиту цієї категорії опитуваних. Нижче наведено ключові напрями, як народна творчість може бути використана для підтримки громадян, що залишаються в Україні.

1. Підтримка культурної ідентичності в умовах внутрішньої невизначеності.

Народна творчість виступає джерелом моральної підтримки, яке допомагає людям зберегти почуття єдності та культурної належності в умовах змін. Українські народні казки, пісні та обряди, що зберігають і відтворюють національні цінності, підтримують внутрішню стабільність громад і створюють основу для єднання громадян. Культурні традиції допомагають людям почуватися частиною більшого колективу, підвищують впевненість у своїй

культури та підкреслюють її важливість у сучасному контексті. Це створює рутину та передбачуваність на яку можна спиратися у часи невизначеності. Наприклад, буде Святвечір, будемо готувати кутю за сімейним рецептом, співати українську пісню та вкладемо дітей спати під Різдвяну казку. Це передбачити та спланувати можливо, на відмінну від повітряних тривог. Це дає визначеність та надію.

2. Психологічна підтримка через казкотерапію.

Казкотерапія може бути ефективним методом подолання стресу й емоційного напруження для тих, хто залишається в країні. Фольклорні казки з архетипічними образами дають людям можливість асоціювати свої проблеми з подоланням труднощів героями казок. Вони символізують різні життєві виклики й можливі шляхи їх вирішення, що дає людям емоційну підтримку. Такі сюжети, як «Івасик-Телесик», «Котигорошко», «Мудра дівчина», «Про правду і кривду», «Кирило Кожум'яка», що втілюють теми виживання та перемоги, сприяють емоційній стійкості та знижують рівень тривожності. Їх використання буде доцільним у напружених умовах для дітей, що переживають повітряну тривогу в бомбосховищах.

Респонденти батьки в своїх відповідях відмічали, що турбуються про своїх дітей та рівень їх стійкості до сучасності. Тож, зайняти підростаюче покоління в безпечному місці казковим сюжетом — гарна ідея. Це актуально для молодшого та середнього шкільного віку, яке ще потребує безпосередньої участі дорослого в забезпеченні безпеки.

3. Формування стійкості через архетипічні образи.

Архетипи, що втілені у фольклорі, такі як Герой, Мудрець, Матір, стають важливими зразками для наслідування в умовах сучасних викликів. Образи Героя, який долає складнощі, або Мудреця, що надає поради, допомагають українцям знаходити внутрішню силу і натхнення. Ці архетипи сприяють розвитку психологічної стійкості та позитивно впливають на здатність справлятися з труднощами, зміцнюючи волю та впевненість у подоланні життєвих випробувань.

Ці образи існують не тільки в українському фольклорі, а й у світовій масовій культурі — фільми, комікси, серіали. Тому тут важливо зберігти цікавість та баланс, не змушуючи споживати насильно те, що здається не цікавим зараз. Фольклор дійсно має заряджені архетипічні образи та прообрази, які можуть служити прикладом наслідування. Та все, ж старе і вічне не таке видовищне, як сучасне.

На щастя, зараз українська народність переживає другу хвилю популярності і такі не фольклорні персонажі: пес Патрон — персонаж з однойменного мультфільму (архетип Героя та Дослідника), Мавка з сучасного мультфільму «Лісова Мавка» за мотивами Лесі Українками (архетип *Аніми* за Юнгом та *Жінки*), Єноти-бешкетники книжкові герої повісті Юлії Олефір (архетипи Шукачів та Мудреців) — містять цілком традиційні архетипічні образи та адаптують історії до сучасних умов.

4. Освітні програми для молоді.

Інтеграція народної творчості в освітні програми сприяє не тільки розвитку національної свідомості, а й морального виховання молоді. Фольклорні сюжети з виразними моральними уроками можуть формувати в молодих українців почуття патріотизму, стійкості та відповідальності. Це підсилює зв'язок молоді з національною культурою, а також формує в них здатність долати виклики, спираючись на традиційні цінності та моральні установки.

Аби інтеграція народної творчості не закінчувалася у середньому шкільному віці.

5. Групові заходи та культурні ініціативи.

Проведення групових заходів на основі фольклору об'єднує людей, підтримує соціальні зв'язки та сприяє відчуттю належності до однієї культури. Спільні обговорення казок, співи народних пісень або обряди можуть слугувати джерелом взаємної підтримки та емоційного об'єднання. Це створює емоційно безпечний простір, у якому люди можуть знайти розраду і спільне розуміння у часи невизначеності.

Сумним, але яскравим прикладом може слугувати традиція запаленої свічки у вікні, як згадка жертв Голодомору. Колективна пам'ять, підкріплена обрядовими діями гуртує. Було б чудово аби колективну пам'ять та обрядовість формували не тільки трагічні події.

6. Психологічні тренінги з акцентом на культурну спадщину.

Використання фольклорних сюжетів та архетипічних образів у тренінгах для дорослих допомагає знизити рівень стресу та розвинути психологічну стійкість. Фольклорні образи стають символами внутрішніх ресурсів та допомагають учасникам тренінгів розвивати стратегії подолання труднощів, спираючись на традиційні цінності та моральні принципи, втілені в казках і легендах.

Є бажання зробити значний акцент на цьому пункті. Адже, з початком повномасштабного вторгнення багато українців змістили фокус своєї уваги лише на ефективні дії. Дослідницька робота не передбачає надавати суб'єктивну оцінку, але орієнтація на результат була (і залишається) необхідністю нашого часу. Коли на хвилі популярності були тренінги по наданню медичної та домедичної допомоги, тренінги про дбання про себе були не на часі. Зараз, коли триває третій рік повномасштабної війни здається край необхідним дбати ще і про себе, своє психічне благополуччя, аби стягувати реальність, аби залишатися ефективним.

Тому, цей пункт вважаю важливим та доцільним для використання для всіх неприбуткових благодійних організаціях.

Ці напрями сприяють ефективному використанню народної творчості для підтримки українців у країні, допомагаючи зберегти психологічну стійкість, соціальну єдність та культурну ідентичність в умовах сучасних викликів. Народна творчість, як інструмент збереження культурної пам'яті, підвищує психологічну адаптивність, зберігає моральні орієнтири та стає ресурсом для емоційної стабільності.

Результати проведеного дослідження підкреслюють значний потенціал народної творчості як інструменту для підтримки емоційного благополуччя та

зміцнення національної ідентичності як для вимушених емігрантів, так і для тих, хто залишається в Україні. Фольклорні сюжети та архетипічні образи забезпечують потужну емоційну підтримку, допомагаючи зберегти зв'язок з культурними коренями та створюючи відчуття захищеності та єдності. Завдяки казкотерапії, міфам і символам національної культури українці можуть знайти емоційний ресурс для подолання стресу, що особливо важливо у складних соціальних умовах.

Народна творчість також сприяє психологічній адаптації та підвищенню стійкості. Для емігрантів вона стає «містком» до рідної культури, що підтримує їхню самоідентифікацію в нових умовах життя. Для громадян, які залишаються в країні, фольклор підтримує єдність і зв'язок із суспільством, зберігаючи відчуття ритму та традицій у часи невизначеності. Використання фольклору у психологічних програмах, тренінгах, освітніх ініціативах та культурних заходах підсилює моральні та особистісні цінності, що забезпечує стабільність та підвищує адаптивність у непростий для країни час.

Отже, народна творчість має значний потенціал у підтримці психологічного та емоційного стану українців, забезпечуючи стабільність, зміцнюючи культурні цінності та національну єдність. Використання фольклору у психосоціальних програмах та освітніх заходах може стати важливим ресурсом для розвитку стійкості, адаптації та збереження національної ідентичності в умовах сучасних викликів.

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження дозволило не лише поглибити розуміння впливу народної творчості на особистісний розвиток та формування моральних і культурних цінностей, але й підкреслило її значущість у сучасних умовах соціальних змін та криз. В цій роботі було детально розглянуто та проаналізовано особливості використання народної творчості як інструменту підтримки емоційного благополуччя та збереження національної ідентичності українців у сучасних умовах соціальної невизначеності. У ході роботи було досягнуто всі поставлені завдання:

1. Огляд та аналіз наукової літератури щодо теоретико-методологічних підходів до дослідження народної творчості показав, що народна творчість є не лише культурним надбанням, а й глибоким психологічним інструментом, який має значний вплив на формування особистості. У ході дослідження було виявлено, що фольклор, зокрема казки та міфи, містить архетипічні образи, які слугують моральними орієнтирами та підтримують емоційну стійкість, особливо в умовах кризи. На основі праць таких науковців, як Карл Густав Юнг та Джозеф Кемпбелл, було визначено, що фольклорні образи й сюжети, як-от архетипи Героя чи Мудреця, допомагають людям у процесі соціалізації та надають психологічну підтримку.

Дослідження також продемонструвало, що українська народна творчість, зокрема через специфіку національних сюжетів і символів, є важливим інструментом у формуванні культурної ідентичності. В умовах сучасних викликів, таких як війна та вимушена міграція, народні сюжети сприяють емоційній стабільності та допомагають зберігати почуття належності до рідного краю. Ретроспективний аналіз літератури вказав на терапевтичний потенціал фольклорних елементів, який полягає в можливості розв'язання внутрішніх конфліктів і знаходження нових способів адаптації до складних життєвих умов.

Таким чином, науковий огляд підтвердив, що народна творчість у сучасних дослідженнях розглядається як засіб психологічної допомоги й

підтримки, що особливо важливо для підтримки стійкості серед осіб, які переживають кризові ситуації.

2. Уточнення поняття «народна творчість» з позиції психології дозволило конкретизувати її роль як джерела моральних, культурних і психологічних цінностей, що зміцнюють особистісну стійкість і емоційне благополуччя індивіда. З позиції психології, народна творчість виступає не лише як форма культурної спадщини, але і як ефективний інструмент, що допомагає індивіду справлятися з кризовими ситуаціями, зберігаючи відчуття внутрішньої гармонії та зв'язку з національною ідентичністю.

Народні казки, міфи та легенди мають потужний терапевтичний ефект завдяки своїм архетипічним образам, які резонують з базовими людськими переживаннями. Наприклад, персонажі-герої, символізуючи боротьбу та перемогу над труднощами, підтримують розвиток позитивних моделей поведінки й зміцнюють стійкість особистості. Казки та міфи не лише розважають, але й виконують важливу психологічну функцію, дозволяючи людям проєктувати власні внутрішні конфлікти на казкові образи, що полегшує процес їхнього усвідомлення та переживання.

Крім того, народна творчість, через передачу моральних уроків, зберігає та формує культурну спадщину, підтримує почуття спільноти та єдності в умовах соціальних змін і криз. Цей аспект особливо важливий для українців, які у сучасних умовах вимушені підтримувати свою ідентичність і культурний зв'язок як усередині країни, так і за її межами.

3. Вибір і обґрунтування методик дослідження для оцінки зв'язку між залученістю до народної творчості та особистісними характеристиками респондентів. У дослідженні використовувалися методики, що дозволяли комплексно оцінити психологічну стійкість, самооцінку та базові переконання респондентів. Зокрема, застосовано опитувальник SCL-90-R для вимірювання рівня психологічної стійкості, що забезпечив детальну оцінку емоційних реакцій на стресові фактори. Це дозволило отримати дані про стійкість та адаптивні можливості респондентів в умовах соціальних змін.

Крім того, використовувалася Шкала базових переконань Р. Янов-Бульман, яка дозволила виявити вплив народної творчості на фундаментальні переконання респондентів про світ і себе. Ця шкала забезпечила глибше розуміння того, як фольклорні сюжети можуть сприяти позитивному сприйняттю особистих та соціальних цінностей, сприяючи стабільності базових переконань і підвищенню самооцінки.

Таким чином, обрані методики дозволили комплексно оцінити зв'язок між залученістю до народної творчості та показниками психологічної стійкості, що стало основою для подальшого аналізу й інтерпретації отриманих результатів у контексті особистісного розвитку респондентів.

4. Аналіз емпіричних даних для встановлення статистично значущих зв'язків між залученістю респондентів до народних творчих практик та показниками їхньої психологічної стійкості, самооцінки і базових переконань показав, що народна творчість має потужний позитивний вплив на психологічний стан особистості. Зокрема, було встановлено, що залученість до фольклорних практик корелює зі зниженням рівня тривожності, підвищенням емоційної стабільності та загальної психологічної стійкості.

Було виявлено, що респонденти, які активно підтримують зв'язок із народною творчістю, демонструють вищий рівень самооцінки та позитивне сприйняття власних базових переконань. Особливо виразним цей зв'язок є серед вимушених емігрантів, які через народні сюжети та символи зміцнюють свій зв'язок з національною культурою, що виступає як джерело емоційної підтримки та впевненості в умовах адаптації до нових обставин.

5. Розробка авторської анкети дозволила зібрати унікальні дані, що відображають специфіку дослідження. Це стало важливим кроком для глибшого розуміння впливу народної творчості на особистісні характеристики респондентів. Анкета, спеціально розроблена для цього дослідження, охоплює питання щодо залученості до народної творчості та її впливу на емоційний стан, психологічну стійкість, культурну ідентичність та особистісний розвиток. Це дозволило отримати дані, які є особливо актуальними для розуміння

психологічного впливу фольклору на людей в умовах соціальної невизначеності.

Авторська анкета включав як відкриті запитання для глибокого дослідження внутрішніх переживань, так і шкальні оцінки для вимірювання різних аспектів емоційного і психологічного стану. Цей підхід дозволив зібрати унікальні дані про те, як респонденти сприймають фольклорні образи, які емоції вони викликають та яким чином вони впливають на їхню адаптивність та самооцінку.

6. Розробка рекомендацій щодо використання народної творчості, зокрема казкотерапії, для підвищення психологічної стійкості та формування позитивних світоглядних установок є одним із ключових результатів дослідження, що має вагоме практичне значення. Враховуючи виявлені позитивні зв'язки між залученістю до народної творчості та особистісними показниками, у роботі сформовано рекомендації щодо використання казкотерапії, літературної терапії та інших фольклорних підходів як інструментів емоційної підтримки.

Зокрема, було розроблено рекомендації для застосування казкотерапії у роботі з вимушеними переселенцями та емігрантами, які перебувають у стані адаптації до нових соціокультурних умов. Казкотерапія дозволяє підтримувати зв'язок із національною культурою та служить джерелом емоційної рівноваги та психологічної стійкості. Це важливо як для дорослих, так і для дітей, які зазнають стресових навантажень, спричинених втратою звичного середовища та культурного контексту.

Таким чином, результати дослідження підкреслюють важливість збереження і популяризації народної творчості як потужного інструменту психологічної підтримки та розвитку особистості. Проведене дослідження підтвердило гіпотезу про позитивний вплив народної творчості на психологічну стійкість та особистісні характеристики респондентів, що свідчить про доцільність впровадження елементів фольклору у програми соціально-психологічної допомоги та освітні програми.

Висновки цього дослідження набувають особливої актуальності в умовах серйозних соціальних викликів, коли суспільство потребує підтримки психологічної стійкості та збереження національної ідентичності. Залучення переселенців до фольклорних традицій сприяє емоційному благополуччю та збереженню почуття культурної належності, що є важливим для відновлення соціальної єдності та відбудови України після кризи.

A handwritten signature in black ink, consisting of a stylized, cursive script. The signature is written on a white background. The first part of the signature is a large, looped 'M' followed by a diagonal slash and then the letters 'M.D.' in a similar cursive style.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Арсенич-Потапова А. В. Психотерапія казкою: методика роботи з казковими текстами. — Київ: ПП «Рута», 2017. — 152 с
2. Базиліук Т. В. Міфи та фольклор в контексті психотерапевтичного впливу. // Актуальні проблеми сучасної психології. — 2019. — № 3, с. 45–56.
3. Білик О. Народна творчість і психологічна адаптація: Україна в умовах кризи. — Київ : Либідь, 2023. — 240 с.
4. Вознічка-Парузель Б. Мистецтво створення релаксаційних казок. Острів безпеки у світі небезпеки: на допомогу бібліотерапевту. — Львів, 2012. — С. 89–91.
5. Галайчук В. Українська міфологія. — Київ : Клуб сімейного дозвілля, 2016. — 288 с.
6. Гегель Г. В. Ф. Феноменологія духу. — Харків : Фоліо, 2019. — 476 с. (Рік першого видання: 1807).
7. Гуренко О. В. Фольклор як засіб формування емоційної культури. — Чернівці: Книги ХХІ, 2021. — 220 с.
8. Гридюшко І. Казкотерапія в роботі практичного психолога: у пошуках нового напрямку. // Психолог. Шкільний світ, 2013, квіт. (№ 7), с. 56–57.
9. Грушевський М. С. Історія української літератури. Том 1: Вступ і найдавніші часи. — Київ : Либідь, 2021. — 560 с.
10. Грушевський М. С. Історія української літератури. Том 2: Усна народна творчість. — Київ : Либідь, 2021. — 648 с.
11. Грушевський М. С. Історія української літератури. Том 3: Літературні пам'ятки княжої доби. — Київ : Либідь, 2022. — 712 с.
12. Грушевський М. С. Історія української літератури. Том 4: Література XIV–XVI століть. — Київ : Либідь, 2022. — 784 с.
13. Грушевський М. С. Історія української літератури. Том 5: Бароко XVII століття. — Київ : Либідь, 2023. — 832 с.
14. Грушевський М. С. Історія української літератури. Том 6: Початок нового часу. Література XVIII століття. — Київ : Либідь, 2023. — 896 с.

- 15.Данилюк І. В., Зольникова С. В. Казкотерапія як метод психологічного впливу на особистість. // Psychological Journal, 2019, Т. 5, № 6, с. 161–173.
URL: <https://apsijournal.com/index.php/psyjournal>
- 16.Динаміка символів. Основи юнгіанської психотерапії / В. Каст. — Київ :
Бібліотека психоаналізу, 2020. — 232 с.
- 17.Еліаде М. Священне і мирське. Міфи, сновидіння і містерії. Мефістофель і андрогін. Окультизм, ворожбитство та культурні уподобання / пер. Г. Кьорян, В. Сахна. — Київ : Основи, 2001. — 592 с.
- 18.Еліаде Мірча. Трактат з історії релігій / пер. з фр. Олексія Панича. — Київ : Дух і Літера, 2016. — 520 с.
- 19.Еліаде Мірча. Пошуки. Історія та смисл в релігії / пер. з англ. Анни Марії Басаурі Зюзіної. — Київ : Дух і Літера, 2019. — 256 с.
- 20.Жан-Мишель Кінодо Читаючи Фрейда: вивчення праць Фрейда в хронологічній перспективі. — Київ : Бібліотека психоаналізу, 2014. — 416 с.
- 21.Казковий ліс / Ю. Олефір. — Чернівці : Чорні вівці, 2023. — 100 с.
- 22.Казки українського народу: психотерапевтичний аспект / уклад. І. М. Вербицька. — Львів: Світ, 2010. — 318 с.
- 23.Кемпбелл Дж. Тисячоликий герой. — Львів : Terra Incognita, 2020. — 416 с.
- 24.Корній Д. Чарівні істоти українського міфу. Домашні духи. — Харків : Vivat, 2019. — 352 с.
- 25.Корній Д. Чарівні істоти українського міфу. Духи-шкідники. — Харків : Vivat, 2020. — 336 с.
- 26.Кононенко О. Українська міфологія. Божества та символи. — Харків : Фоліо, 2023. — 448 с.
- 27.Кононенко О. Українська міфологія. Духи, персони, обряди. — Харків : Фоліо, 2023. — 416 с.
- 28.Кононенко О. Українська міфологія. Тваринна та рослинна символіка. — Харків : Фоліо, 2023. — 512 с.

29. Кононенко О. Українська міфологія. Фольклор, казки, звичаї, обряди. — Харків : Фоліо, 2023. — 544 с.
30. Кононенко О. Українська міфологія. Зброя, ритуали, обереги. — Харків : Фоліо, 2023. — 448 с.
31. Кочубей Л. А. Казкотерапія як метод роботи з дітьми: практичний посібник. — Харків: Основа, 2015. — 176 с.
32. Кравець О. П. Українські народні міфи та їхній вплив на особистість. // Науковий вісник МОН України. — 2022. — № 7, с. 87–98.
33. Крижанівська О. Г. Символи української казки: архетипічний вимір. — Київ: Видавничий дім «KM Academia», 2019. — 256 с.
34. Лановик З. Українська усна народна творчість. — Тернопіль : Навчальна книга — Богдан, 2005. — 672 с.
35. Мацкевич М. В. Використання фольклорних мотивів у психокорекційній роботі з дітьми. — Запоріжжя: Статус, 2020. — 192 с.
36. Медведєва В. В. Архетипи та символіка української казки у світлі психоаналізу. — Дніпро: Монографія, 2018. — 280 с.
37. Муляр І. І. Психологічні аспекти українського фольклору: практичний посібник. — Рівне: Волинські обрії, 2021. — 176 с.
38. Міфи та легенди українців / уклад. Ю. Винничук. — Харків : Фоліо, 2019. — 219 с.
39. Моліцька М. Терапевтичні казки. — Львів : Свічадо, 2009. — 200 с.
40. Нечуй-Левицький І., Антонович В., Гнатюк В. Українська демонологія. — Київ : Стилет і стилос, 2022. — 168 с.
41. Плахотник Т. В. Народна творчість як засіб подолання кризи ідентичності. // Психологічний Часопис. — 2017. — Т. 4, № 2, с. 32–41.
42. Пономаренко А. С. Фольклор у психотерапії: погляд через призму часу. — Київ: Либідь, 2022. — 312 с.
43. Романчук О. І. Психотравма та спричинені нею розлади: прояви, наслідки та сучасні підходи до терапії. // NeuroNews, 2012. — С. 30–37.

44. Савчук Н. П. Казкотерапія у практиці роботи з підлітками. — Тернопіль: Навчальна книга — Богдан, 2020. — 128 с.
45. Семенчук О. В. Фольклорні традиції у формуванні менталітету особистості. // Вісник Академії наук. — 2016. — № 5, с. 23–35.
46. Слюсаренко В. М. Терапія словом: народні казки як метод роботи з емоціями. — Полтава: Редакція, 2015. — 208 с.
47. Семиженко А. Бібліотерапія: [лікування за допомогою ретельно дібраних художніх творів]. // Країна, 2015, № 26, с. 26–27.
48. Скрипка О. Казкотерапія: українські народні казки в психотерапії. — Київ : АртЕксперт, 2022. — 198 с.
49. Стеценко О. С. Зцілення людини словом, музикою і піснею. — Кіровоград : Центрально-Українське вид-во, 2008. — 74 с.
50. Стайн М. Юнгівська карта душі: Введення в аналітичну психологію. — Київ : Бібліотека психоаналізу, 2014. — 256 с.
51. Тиховська О. Українська народна чарівна казка: психоаналітичний аспект. — Київ : Видавництво Ростислава Бурлаки, 2023. — 416 с.
52. Український фольклор: словник-довідник / уклад. Н. П. Сивачук, Л. І. Йовенко. — Умань : ПП Жовтий, 2010. — 140 с.
53. Фольклор // Вікіпедія — вільна енциклопедія. URL:
<https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A4%D0%BE%D0%BB%D1%8C%D0%BA%D0%BB%D0%BE%D1%80>
54. Чумарна М. І. Мандрівка в українську казку. — Львів : Апріорі, 2007. — 112 с.
55. Шевчук А. А. Психотерапевтичні можливості казки: теорія і практика. — Ужгород: Карпатський університет, 2019. — 304 с.
56. Юрченко О. Г. Українські народні звичаї та казки: психоаналітичний підхід. — Одеса: Чорноморський видавничий дім, 2023. — 192 с.
57. Юнг К. Г. Аіон: Нариси щодо символіки самості. — Київ : Астролябія, 2016. — 432 с.

58. Юнг К. Г. Архетипи і колективне несвідоме. — Київ : Астролябія, 2018. — 608 с.
59. Cassirer, Ernst. *An Essay on Man: An Introduction to a Philosophy of Human Culture*. — New Haven : Yale University Press, 1970. — 264 с.
60. Cassirer, Ernst. *The Myth of the State*. — New Haven : Yale University Press, 1961. — 320 с.
61. Cassirer, Ernst. *The Philosophy of Symbolic Forms, Volume 1: Language*. — London : Taylor & Francis, 1965. — 398 с.
62. Cassirer, Ernst. *The Philosophy of Symbolic Forms, Volume 2: Mythical Thinking*. — London : Taylor & Francis, 1968. — 370 с.
63. Dilthey, Wilhelm. *The Essence of Philosophy*. — Chapel Hill : The University of North Carolina Press, 2020. — 196 с.
64. Dilthey, Wilhelm. *Wilhelm Dilthey: Selected Works, Volume VI: Ethical and World-View Philosophy*. — Princeton : Princeton University Press, 2019. — 360 с.
65. Hegel G. W. F. *Introductory Lectures on Aesthetics*. — London : Penguin, 1993. — 256 с.
66. Jung, Carl Gustav. *The Archetypes and the Collective Unconscious*. — London : Routledge, 1991. — 560 с.
67. Lijtmaer, R. M. Social trauma, nostalgia and mourning in the immigration experience. *The American Journal of Psychoanalysis*, 2022, 82, 305-319.
68. Matrenitsky V. L. Renaissance of psychedelic therapy and its significance in Ukraine. *Likars'ka sprava*, 2022, (3-4), 37–59. URL: <https://liksprava.com/index.php/journal/article/view/498> (дата звернення: 24.05.2023).
69. Neave, H. Deming's 14 Points for Management: Framework for Success. *Journal of the Royal Statistical Society. Series D (The Statistician)*, 2012, Vol. 36, № 5, P. 561–570. URL: <http://www2.fiu.edu/~revellk/pad3003/Neave.pdf> (дата звернення: 02.11.2017).

- 70.Ortega y Gasset, José. *An Interpretation of Universal History*. — New York : W. W. Norton & Company, 1975. — 304 c.
- 71.Ortega y Gasset, José. *The Dehumanization of Art and Other Essays on Art, Culture, and Literature*. — Princeton : Princeton University Press, 1968. — 224 c.
- 72.Ortega y Gasset, José. *The Revolt of the Masses*. — Milton Park, Abingdon, UK : Taylor & Francis, 1994. — 142 c.
- 73.Segal, Robert A. *Myth: A Very Short Introduction*. — Oxford : Oxford University Press, 2004. — 176 c.
- 74.Volkan, V. D. Nostalgia as a linking phenomenon. *Journal of Applied Psychoanalytic Studies*, 1999, 1(2), 169-179.
- 75.Volkan, V. D. *Immigrants and refugees: Trauma, perennial mourning, prejudice, and border psychology*. — London : Karmac Books, 2017.
- 76.Von Franz, Marie-Louise. *The Interpretation of Fairy Tales*. — Boston : Shambhala, 1996. — 224 c.
- 77.Warner, Marina. *From the Beast to the Blonde: On Fairy Tales and Their Tellers*. — New York : Farrar, Straus and Giroux, 1995. — 425 c.
- 78.Wildschut, T., & Sedikides, C. Benefits of nostalgia in vulnerable populations. Published online: 26 Feb 2022, Pages 44-91.
- 79.Zipes, Jack. *Breaking the Magic Spell: Radical Theories of Folk and Fairy Tales*. — Lexington : University Press of Kentucky, 2002. — 288 c.

ДОДАТКИ

Авторська анкета для оцінки впливу народної творчості на особистісний розвиток та психологічну стійкість

1. Вкажіть вік.
2. Чи виїжджали ви з України під час війни?
 - Менше місяця
 - Від 1 до 3 місяців
 - Більше 6 місяців

Відкриті питання:

3. Як досвід виїзду або не виїзду під час війни вплинув на ваш психологічний стан? (відкрите питання)
4. Яка ваша улюблена казка або художній твір була в дитинстві?
5. Які емоції викликає улюблена казка або художній твір з дитинства?
6. Яка ваша улюблена казка або художній твір зараз?
7. Які емоції викликає ваша улюблена казка або художній твір зараз?
8. Який персонаж із казок або літератури найбільш близький вам по духу? Чому?
9. Як ви думаєте, цей персонаж відображає ваші внутрішні риси або бажання? (відкрите питання)
10. Якби ви могли жити в світі вашої улюбленої казки або книги, що б ви там змінили? (відкрите питання)

Запитання з варіантами відповіді (1 - зовсім не згоден, 2 - не згоден, 3 - скоріше не згоден, 4 - скоріше згоден, 5 - повністю згоден):

11. Чи відгукується вам твердження, що літературні твори дитинства допомогли вам краще зрозуміти світ?
12. Чи відгукується вам твердження, що літературні твори дитинства допомогли вам краще розуміти емоції?
13. Чи відгукується вам твердження, що казкові персонажі можуть бути моделлю для поведінки в реальному житті?
14. Чи допомагають вам казки чи художні твори долати стрес у реальному житті?

Відкрите питання:

15. Які риси вашого улюбленого казкового персонажа ви хотіли б перейняти?

Ця анкета створений для глибшого дослідження впливу народної творчості, зокрема казок і літературних творів, на особистісний розвиток, емоційне сприйняття та культурну ідентичність респондентів. Він допомагає з'ясувати, наскільки літературні образи підтримують психологічну стійкість, як вони можуть слугувати моделями для поведінки, і яку роль відіграють у кризові моменти.

Результати анкети можуть бути корисними не лише для побудови академічних гіпотез про роль казок і народної творчості у формуванні особистості, культурної ідентифікації та емоційної адаптації, а й для подальшого розвитку міждисциплінарних досліджень у сфері психології, культурології та освіти. Зібрані дані здатні пролити світло на глибокі механізми впливу фольклору на світогляд та поведінкові патерни людини, відкриваючи

нові горизонти для аналізу ціннісних орієнтацій, життєвих стратегій та соціальної інтеграції в умовах глобалізації.

Крім того, ці результати можуть стати основою для створення практичних рекомендацій з підтримки емоційного стану емігрантів та внутрішньо переміщених осіб, які стикаються з викликами культурної адаптації та збереженням своєї ідентичності. Зокрема, дані анкети можуть допомогти у розробці спеціалізованих терапевтичних програм, заснованих на методах казкотерапії або літературної терапії, спрямованих на зняття стресу, опрацювання травматичних переживань та відновлення психологічної рівноваги.

Також висновки дослідження можуть бути інтегровані в освітні програми з метою зміцнення національної свідомості, формування морально-етичних орієнтирів та відновлення культурної спадщини серед молоді. Використання народної творчості в навчальному процесі сприятиме збереженню колективної пам'яті, формуванню цілісного уявлення про історико-культурні цінності народу та вихованню відповідальності за їх збереження. Це може мати особливе значення в умовах сучасних соціальних і політичних трансформацій, коли важливо зберігати зв'язок між поколіннями та національну ідентичність.